

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

PRVI ODJEL

PREDMET S.M. protiv HRVATSKE

(Zahtjev br. 60561/14)

PRESUDA

STRASBOURG

19. srpnja 2018.

Ova će presuda postati konačna pod okolnostima utvrđenima u članku 44. stavku 2. Konvencije. Može biti podvrgnuta uredničkim izmjenama.

U predmetu S.M. protiv Hrvatske,

Europski sud za ljudska prava (Prvi odjel Suda), zasjedajući u vijeću u sastavu:

Linós-Alexandre Sicilianos, *predsjednik*,
Kristina Pardalos,
Krzysztof Wojtyczek,
Ksenija Turković,
Armen Harutyunyan,
Pauliine Koskelo,
Jovan Ilievski, *suci*,

i Abel Campos, *tajnik Odjela*,

nakon vijećanja zatvorenog za javnost 17. travnja i 19. lipnja 2018.,
donosi sljedeću presudu koja je usvojena potonjeg datuma:

POSTUPAK

1. Postupak u ovome predmetu pokrenut je na temelju zahtjeva (br. 60561/14) protiv Republike Hrvatske koji je hrvatska državljanka gđa S.M. („podnositeljica zahtjeva“) podnijela Sudu na temelju članka 34. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda („Konvencija“) dana 27. kolovoza 2014. Predsjednik Odjela udovoljio je zahtjevu podnositeljice da joj ime ne bude objavljeno (pravilo 47. stavak 4. Poslovnika Suda).

2. Podnositeljicu zahtjeva zastupala je gđa S. Bezbradica Jelavić, odvjetnica iz Zagreba. Hrvatsku Vladu („Vlada“) zastupala je njezina zastupnica, gđa Š. Stažnik.

3. Podnositeljica zahtjeva navela je, konkretno, da domaće vlasti nisu poštivale svoje postupovne obveze na temelju članka 4. Konvencije u pogledu njezinih navoda da je bila prisiljena na prostituciju i tako iskorištavana.

4. Dana 9. veljače 2015. godine Vlada je obaviještena o prigovoru u pogledu propusta od strane domaćih vlasti u pružanju učinkovitog postupovnog odgovora na njezine navode o trgovini ljudima na temelju članaka 3., 4. i 8. Konvencije, a ostatak zahtjeva proglašen je nedopuštenim u skladu s pravilom 54. stavkom 3. Poslovnika Suda.

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI PREDMETA

5. Podnositeljica zahtjeva rođena je 1990. godine i živi u Z. Zbog problema u obitelji, između 2000. i 2004. godine živjela je s udomiteljskom obitelji. Potom se preselila u javni dom za djecu i mlade, gdje je ostala dok nije završila stručnu izobrazbu za konobaricu.

6. Dana 27. rujna 2012. godine podnositeljica zahtjeva podnijela je kaznenu prijavu policiji u Z. protiv dotičnog T.M.-a, bivšeg policajca, navodeći da ju je u razdoblju između ljeta 2011. godine i rujna iste godine fizički i psihički prisiljavao na prostituciju. Dao joj je mobilni telefon kako bi ju klijenti mogli kontaktirati te ju je vozio na susrete s klijentima na razna mjesta. Također ju je prisiljavao da pruža seksualne usluge u stanu u kojem su zajedno živjeli. Tijekom cijelog tog razdoblja, bila je pod T.M.-ovom kontrolom. Ako bi odbila pružiti seksualne usluge drugim muškarcima, fizički ju je kažnjavao. Nakon što ga je ostavila, prijetio je njoj i njezinoj obitelji te je pokušao stupiti u kontakt s njom putem društvene mreže.

7. Iz kaznene evidencije T.M.-a bilo je vidljivo da je 2005. godine bio proglašen krivim za kazneno djelo podvođenja i silovanja te osuđen na kaznu zatvora od šest godina i šest mjeseci. Uvjetno je pušten iz zatvora u svibnju 2009. godine, a uvjetni je otpust istekao u lipnju 2010.

8. Županijsko državno odvjetništvo u Z. otvorilo je istragu u odnosu na T.M.-a. Dana 10. listopada 2012. godine, postupajući po nalogu Županijskog suda u Z., policija je provela pretragu i oduzimanje u prostorijama T.M.-a gdje je pronašla, *inter alia*, nekoliko automatskih pušaka, nekoliko mobilnih telefona i kondome.

9. Dana 16. listopada 2012. godine podnositeljica zahtjeva dala je iskaz tijelima kaznenog progona. Izjavila je da je T.M. prvi put stupio u kontakt s njom početkom 2011. godine putem društvene mreže te da je već poznao njezinu majku, a predstavio se kao prijatelj njezinih roditelja. Sastajala se je s T.M.-om u raznim prigodama u kafićima te ga je zamolila da joj pomogne u pronalaženju posla. T.M. joj je rekao da joj može pronaći posao konobarice ili prodavačice.

Jednog dana početkom srpnja 2011. godine, rekao joj je da će ju odvesti kod jednog od svojih prijatelja koji joj može pomoći u pronalaženju posla. Kad su stigli u kuću tog muškarca, T.M. je rekao podnositeljici zahtjeva da ode s njim u jednu sobu. Taj je muškarac zatim rekao podnositeljici zahtjeva da od nje očekuje seksualne usluge. Podnositeljica zahtjeva rekla je da to ne želi učiniti. Taj joj je muškarac također rekao da se javio na oglas na internetu pod nazivom *Smokvica* te da mu je T.M. rekao da su T.M. i podnositeljica supružnici koji „takve stvari rade zajedno“. T.M., koji je prisluškiavao izvan sobe, uletio je u sobu i počeo vikati na nju i šamarati ju, a zatim joj je rekao da je ona ondje s razlogom te da se nije smjela tako ponašati. Muškarac joj je

potajno dao 400 hrvatskih kuna (HRK); kad je to rekla T.M.-u, on joj je taj novac uzeo.

U to je vrijeme ona još uvijek živjela s prijateljicom K.Č. koja nije imala nikakva saznanja o spornim događajima. T.M. ju je opet kontaktirao te joj je rekao da trebaju razgovarati o onome što se dogodilo. Pristala je sastati se s njim, ali nisu razgovarali o onome što se dogodilo. Nekoliko dana kasnije, T.M. joj je dao mobilni telefon kako bi ju klijenti koji traže seksualne usluge mogli kontaktirati. T.M. je također rekao podnositeljici zahtjeva da muškarcima koji će ju kontaktirati mora dati svoj fizički opis te naplatiti 400 kuna za pola sata seksualnih usluga ili 600 kuna za sat vremena te da polovicu tog novca mora predati T.M.-u.

Podnositeljica zahtjeva također je izjavila da je pristala na sve to jer se bojala T.M.-a te da joj je zaprijetio da će sve reći njezinim roditeljima.

Desetak dana kasnije, T.M. je unajmio stan u kojem su zatim podnositeljica zahtjeva i T.M. zajedno živjeli. U tom je stanu pružala seksualne usluge, a u pet ili šest navrata T.M. ju je odveo klijentima. Tijekom predmetnog razdoblja imala je oko trideset klijenata. Budući da je T.M. živio u istom stanu s njom, kontrolirao je sve što ona radi.

Ako bi odbila spolni odnos s njim ili ako bi on bio nezadovoljan načinom na koji je pružala seksualne usluge klijentima, T.M. bi ju pretukao. Tukao ju je svakih nekoliko dana.

Na pitanje zašto se ranije nije obratila policiji, podnositeljica zahtjeva odgovorila je da se bojala T.M.-a. Jednom prilikom, kad nije bio u stanu, a ostavio je ključ, podnositeljica zahtjeva nazvala je prijateljicu M.I., koja je znala da podnositeljica zahtjeva pruža seksualne usluge muškarcima za novac. Podnositeljica zahtjeva zamolila je M.I. da joj pomogne pobjeći.

Nakon toga je T., dečko M.I., došao taksijem, pomogao podnositeljici zahtjeva da pokupi svoje stvari te ju je odveo kući M.I. Ostala je kod M.I. desetak dana.

Podnositeljica zahtjeva također je izjavila da joj je T.M. rekao da je ranije imao djevojku, A., koju je „tretirao na isti način“, a kasnije joj je rekao da je nakon nje, podnositeljice zahtjeva, imao drugu djevojku kojoj je „u tome pomogao“. T.M. je rekao podnositeljici zahtjeva da je te djevojke snimao i kašnjavao ih kad su bile „bezobrazne“.

10. Dana 6. studenoga 2012. godine M.I. je dala iskaz tijelima kaznenog progona. Izjavila je da nikad nije upoznala T.M.-a, ali da joj je podnositeljica zahtjeva prijateljica te da ju poznaje otprilike dvije godine. Posljednji kontakt M.I. s podnositeljicom zahtjeva prije nego što je podnositeljica došla u njezin stan dogodio se osam ili devet mjeseci ranije. M.I. je znala već krajem 2010., a početkom 2011. godine da podnositeljica zahtjeva pruža seksualne usluge za novac jer joj je podnositeljica to rekla.

Krajem ljeta 2011. godine podnositeljica zahtjeva iznenada je došla njezinoj kući s torbom sa svojim stvarima. M.I. je tada saznala da se podnositeljica zahtjeva dogovorila s majkom M.I. da ostane s njima, no nije

znala nikakve pojedinosti o tome jer (M.I.) nije bila u dobrim odnosima sa svojom majkom.

Podnositeljica zahtjeva rekla joj je za T.M.-a, od kojeg je pobjegla jer se više nije željela baviti prostitucijom „za njega“. Prije nego što je podnositeljica došla u njezin stan, M.I. nije znala gdje ni za koga je podnositeljica „to radila“. Tek je tada M.I. saznala da je podnositeljica „to radila za T.M.-a“. Podnositeljica zahtjeva bila je vrlo potresena i uplašena. Rekla je M.I. da ju je T.M. više puta tukao; promatrao ju je kroz ključanicu dok je pružala seksualne usluge klijentima, a potom bi ju pretukao jer „nije bila u položaju koji je odobravao“.

M.I. je također rekla da je, prema njezinom shvaćanju, podnositeljica zahtjeva dobrovoljno pružala seksualne usluge jer je trebala novac. Podnositeljica zahtjeva rekla joj je da je s T.M.-om imala dogovor da radi za njega i da dijele novac, da je imala mobilni telefon na koji su ju klijenti mogli zvati te da je postojao mali oglas putem kojeg su ju klijenti kontaktirali kako bi dogovarali susrete. Podnositeljica zahtjeva rekla je da joj je T.M. dao taj mobilni telefon te da je on postavio oglas.

M.I. je također rekla da se nije mogla sjetiti je li joj podnositeljica rekla da se suprotstavljala T.M.-u. Istina je da je podnositeljica zahtjeva rekla da nije željela „to raditi“, ali prema M.I.-inom shvaćanju, to je prije značilo da je podnositeljica zahtjeva „to radila“ jer nije imala drugog načina da zaradi novac. Podnositeljica zahtjeva također joj je rekla da bi ju T.M. ošamario zbog neznatnih razloga za koje (podnositeljica zahtjeva) to nije očekivala. Ako bi odbijala seksualne odnose s njim, T.M. bi ju pretukao i podnositeljica zahtjeva nije znala što će ga potaknuti da „ponovno eksplodira“. T.M. je također rekao podnositeljici zahtjeva da je imao još jednu djevojku koja je radila za njega i koju je također tukao. Podnositeljica zahtjeva rekla je M.I. da je iskoristila priliku da pobjegne od T.M.-a dok nije bio u stanu u kojem su živjeli.

T.R., dečko M.I., rekao joj je da je razgovarao s podnositeljicom zahtjeva, ali nije podijelio nikakve pojedinosti. M.I. je prekinula s njim tjedan dana kasnije, ali još uvijek je imala njegovu adresu.

M.I. je također izjavila da je podnositeljica zahtjeva ostala kod nje i njezine majke nekoliko mjeseci te da je T.M. nastavio kontaktirati podnositeljicu putem društvene mreže te je prijetoj njoj i njezinoj majci. Također je slao poruke, govoreći da ju voli i moleći ju da mu se vrati.

11. Dana 6. studenoga 2012. godine Županijsko državno odvjetništvo u Z. podiglo je optužnicu protiv T.M.-a zbog prisiljavanja druge osobe na prostituciju kao težeg kaznenog djela organiziranja prostitucije na temelju članka 195. Kaznenog zakona.

12. Dana 21. prosinca 2012. godine Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske službeno je podnositeljici zahtjeva priznao status žrtve trgovine ljudima. Istoga dana policija je kontaktirala Hrvatski Crveni križ, a njegovi djelatnici obavijestili su

podnositeljicu zahtjeva o njezinim pravima (smještaj, liječnički pregledi, psihosocijalna pomoć, pravna pomoć i materijalna potpora). Podnositeljica zahtjeva rekla im je da nije zainteresirana za pravo na siguran smještaj jer je živi s majkom i sestrom. Prema navodima Vlade, podnositeljica zahtjeva kontaktirala je Hrvatski Crveni križ u dvanaest navrata između 17. siječnja 2013. i 24. travnja 2015. godine. Primila je psihosocijalnu podršku kroz individualno savjetovanje i materijalnu podršku. Hrvatski Crveni križ organizirao je za podnositeljicu i individualno savjetovanje sa psihologom u Centru za kognitivno-bihevioralnu terapiju. Nadalje, podnositeljici zahtjeva pravnu je pomoć pružila nevladina organizacija, Centar R., u okviru programa pravne pomoći koji podupire država.

13. Poziv dostavljen podnositeljici zahtjeva sadržavao je detaljne informacije o njezinim pravima kao žrtvi, kao što su psihološka i praktična podrška te mogućnost obraćanja Odjelu za organiziranje i pružanje podrške svjedocima i žrtvama pri Općinskom kaznenom sudu u Z. Pruženi su joj i kontaktni podaci tog Odjela.

14. Na ročištima održanim 13. siječnja i 15. veljače 2013. godine T.M. je iznio svoju obranu. Porekao je da je podnositeljicu zahtjeva prisilio na prostituciju. Potvrdio je da je kontaktirao podnositeljicu putem društvene mreže jer je prepoznao njezino prezime budući da je poznavao njezine roditelje. Znao je i da je majka podnositeljice bila prostitutka.

T.M. i podnositeljica zahtjeva počeli su se viđati, a podnositeljica mu je rekla da nema novca i da joj je potreban posao te da ima neke dugove. Podnositeljica zahtjeva također mu je rekla da je prethodno pružala seksualne usluge za novac i da je zadržala telefonske brojeve svojih klijenata te ga je pitala bi li je mogao ponekad odvesti kod tih klijenata, što je on i učinio.

Potvrdio je da je u to vrijeme bio u vezi s podnositeljicom zahtjeva. Međutim, nije živio s njom u stanu koji je unajmila, već bi samo ponekad ondje proveo noć. Imao je ključeve tog stana, a imala ih je i podnositeljica zahtjeva te je mogla slobodno dolaziti i odlaziti kad je htjela. Bio je u stanu i u nekim prigodama kada je podnositeljica zahtjeva ondje pružala seksualne usluge. Znao je da podnositeljica zahtjeva naplaćuje 400 kuna pola sata i 600 kuna puni sat, ali te je cijene odredila ona, a ne on. U početku joj je posudio nešto novca i od tog je iznosa kupila mobilni telefon na koji bi ju klijenti mogli kontaktirati. Kasnije je vratila novac koji je od njega posudila. Dala mu je i nešto novca iako ga nije htio uzeti, ali ona je inzistirala rekavši da je taj novac za gorivo. Međutim, uglavnom je on bio taj koji je podnositeljici zahtjeva davao novac jer se ona stalno žalila da nema novca.

Priznao je da je jednom ošamario podnositeljicu zahtjeva kada su se posvađali zbog njezinog odbijanja da radi u pekari.

Također je izjavio da joj je pronašao posao u restoranu, ali nakon što joj je to rekao, ona je nestala.

15. I podnositeljica zahtjeva i M.I. dale su svoje iskaze na ročištu održanom 29. siječnja 2013. godine. Centar R. osigurao je odvjetnika

podnositeljici zahtjeva. Prije nego što je dala iskaz, podnositeljica je raspravnom sudu rekla da se boji optuženika. Optuženik je zatim udaljen iz sudnice, a podnositeljica zahtjeva dala je iskaz u njegovoj odsutnosti.

16. Zapisnik s tog ročišta ukazuje na to da je podnositeljica zahtjeva ponovila svoju izjavu danu 16. listopada 2012. godine (vidi stavak 9. ove presude) te je također izjavila da joj je T.M. rekao da je on bivši policajac i da je s njezinim ocem bio u ratu. Njezin je otac to potvrdio te je rekao da je T.M. „OK osoba“. S druge strane, njezina joj je majka rekla da on nije pouzdana osoba.

Nakon što ju je T.M. prvi put odveo da pruži seksualne usluge drugom muškarcu, sjedila je na stražnjem sjedalu njegovog automobila. T.M. je bio vrlo ljut i prigovarao joj je, a u jednom je trenutku zaustavio automobil te ju je ošamario. Izašla je iz automobila, pokušavajući pobjeći, ali ju je on sustigao i vratio u automobil.

Pristala je sastati se s njim sljedeći dan jer joj je rekao da će razgovarati o onome što se dogodilo, no nisu o tome razgovarali.

Pristala je pružati seksualne usluge drugim muškarcima jer ga se bojala te jer je prijetio da će „sve reći“ njezinim roditeljima i da će „strpati njezinu majku u zatvor“.

T.M. je pronašao stan za unajmljivanje, ali je podnositeljica zahtjeva potpisala ugovor i plaćala stanarinu za taj stan. Nije imala ključeve tog stana.

Iako joj je u tri ili četiri navrata dopustio da sama izađe iz stana kako bi otišla u obližnju trgovinu, nije se usuđivala pobjeći jer je T.M. s balkona pratio kamo ide i bojala ga se. Postavio joj je određena pravila: bilo joj je zabranjeno razgovarati s klijentima; klijenti ju nisu mogli dirati; i bilo joj je dopušteno pružati seksualne usluge samo na način koji je T.M. odredio. Ako bi odbila spolni odnos s njim ili ako bi on bio nezadovoljan načinom na koji je pružala seksualne usluge klijentima, T.M. bi ju pretukao.

Na ponovno postavljeno pitanje zašto se ranije nije obratila policiji, podnositeljica zahtjeva odgovorila je da joj je T.M. rekao da ima „vezu“ u policiji i da bi vrlo brzo saznao ako bi „išta“ prijavila.

Na pitanje zašto nije pokušala pobjeći kad ju je T.M. vozio klijentima, podnositeljica zahtjeva odgovorila je da je bila uvjerena da bi ju T.M. pronašao te da joj je bilo dopušteno ostati kod klijenata točno dvadeset i devet minuta.

Kad je podnositeljica zahtjeva nazvala je prijateljicu M.I., koja je znala da podnositeljica zahtjeva pruža seksualne usluge muškarcima za novac, podnositeljica je zamolila M.I. da joj pomogne pobjeći. Razgovarala je i s majkom M.I. T.M. ju je nastavio kontaktirati putem društvene mreže, najprije joj šaljući ljubavne poruke, a potom prijeteći da će sve ispričati njezinim roditeljima. Zatim je T.M. poslao pismo vlastima, optuživši majku podnositeljice zahtjeva da zanemaruje mlađu sestru podnositeljice zahtjeva. Od njezine je majke zatraženo da glede toga dođe u policijsku postaju. Tada je podnositeljica zahtjeva odlučila obratiti se policiji.

Podnositeljica zahtjeva također je objasnila da je bila u strahu od T.M.-a, da se bojala za svoj život jer joj je prijetio da će ju „prećući na smrt“. T.M. joj je prijetio i da će objaviti fotografije na kojima je bila gola. Pristala je da ju fotografira jer ga se bojala. T.M. joj je rekao i da je kao bivši policajac poznao mnogo policajaca te da će, ako ga prijavi, izmisliti različite priče o njoj.

Kasnije je od svoje majke saznala da su T.M. i njezina majka neko vrijeme živjeli zajedno te da ga je jedna njegova bivša djevojka prijavila policiji jer ju je prisiljavao da pruža seksualne usluge drugim muškarcima.

17. M.I. je ponovila iskaz koji je dala pred tijelima kaznenog progona (vidi stavak 10. ove presude).

18. Dana 15. veljače 2013. godine Kazneni sud u Z. oslobodio je T.M.-a optužbe uz obrazloženje da, iako je utvrđeno da je organizirao lanac prostitucije u kojem je vrbovao podnositeljicu zahtjeva, nije utvrđeno da ju je prisilio na prostituciju. Međutim, bio je optužen samo za kvalificirani oblik spornog djela te stoga nije mogao biti osuđen zbog osnovnog oblika organiziranja prostitucije. Tako utvrdivši, prvostupanjski je sud posebno napomenuo da ne može dati dovoljnu važnost svjedočenju podnositeljice zahtjeva jer je njezina izjava bila nedosljedna, ona je bila nesigurna te je zastajala i oklijevala dok je govorila. Istovremeno, s obzirom na to da nisu postojali drugi uvjerljivi dokazi, sud je primijenio načelo *in dubio pro reo* i oslobodio T.M.-a optužbe. Mjerodavni dio prvostupanjske presude glasi:

„Na temelju obrane okrivljenog te iskaza oštećene, u ovom kaznenom postupku ipak se kao nespornim ukazuju slijedeće činjenice: da su se okrivljeni i oštećena upoznali preko društvene mreže facebook kada je okrivljenik kontaktirao oštećenu;... da je okrivljenik predao oštećenoj mobitel kako bi ona putem istoga bila kontaktirana od strane klijenata s kojima je dogovarala pružanje seksualnih usluga; nesporna je činjenica da je oštećena u stanu u kojem je živjela zajedno sa okrivljenim doista i pružala seksualne usluge; nesporna je činjenica da je oštećena u 5 ili 6 navrata od strane okrivljenog bila odvožena na adrese klijenata na kojim je adresama također pružala seksualne usluge; neposrna je činjenica da je za pružanje seksualne usluge oštećena uzimala novac i to po 400,00 kuna za pola sata, odnosno 600,00 kuna za jedan sat....“

19. Državno odvjetništvo uložilo je žalbu protiv te odluke, tvrdeći da je prvostupanjski sud pogrešno utvrdio činjenično stanje u pogledu optužbi protiv T.M.-a kada nije prihvatio iskaz podnositeljice zahtjeva.

20. Dana 21. siječnja 2014. godine Županijski sud u Z. odbio je žalbu Državnog odvjetništva i potvrdio prvostupanjsku presudu, potvrđujući njezino obrazloženje kao i činjenice koje je utvrdio raspravni sud. Ta je odluka dostavljena podnositeljici zahtjeva dana 28. veljače 2014. godine.

21. Dana 31. ožujka 2014. godine podnositeljica zahtjeva podnijela je ustavnu tužbu Ustavnom sudu Republike Hrvatske prigovarajući zbog načina na koji su kaznenopravni mehanizmi primijenjeni u njezinom predmetu. Pozvala se na članke 14., 23., 29. i 35. Ustava (vidi stavak 23. ove presude) te članke 3., 6., 8. i 14. Konvencije. Konkretno, navela je da nacionalne vlasti nisu pravilno istražile ni rješavale element prisile. Također, zbog propusta

vlasti da prekvalificiraju djelo, T.M. nije osuđen ni za kakvo djelo, na štetu podnositeljice zahtjeva. Nadalje je istaknula da joj tijekom sudske rasprave nije pružena nikakva psihološka pomoć kako bi se oduprla strahu i pritisku koje je osjećala od T.M.-a dok je svjedočila, što je sve dovelo do toga da raspravni sud njezin iskaz smatra nedosljednim. Podnositeljica zahtjeva također je navela da vlasti nisu osigurale učinkovito poštivanje njezina privatnog života, posebice zbog nepotpune ocjene od strane domaćih sudova svih relevantnih okolnosti u kojima je bila vrbovana u T.M.-ov lanac prostitucije.

22. Dana 10. lipnja 2014. godine Ustavni Sud proglasio je ustavnu tužbu podnositeljice zahtjeva nedopuštenom uz obrazloženje da podnositeljica nije imala pravo podnijeti ustavnu tužbu u pogledu kaznenog postupka protiv T.M.-a jer se taj postupak odnosio na optužbu protiv njega za kazneno djelo. Odluka Ustavnog suda dostavljena je zastupnici podnositeljice zahtjeva dana 1. srpnja 2014. godine.

II. MJERODAVNO DOMAĆE PRAVO

A. Ustav

23. Mjerodavne odredbe Ustava Republike Hrvatske (Narodne novine br. 56/1990, 135/1997, 113/2000, 28/2001, 76/2010 i 5/2014) glase kako slijedi:

Članak 14.

„Svatko u Republici Hrvatskoj ima prava i slobode, neovisno o njegovoj rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama.

Svi su pred zakonom jednaki.”

Članak 23.

„Nitko ne smije biti podvrgnut bilo kakvu obliku zlostavljanja...

Zabranjen je prisilni i obvezatni rad.“

Članak 29.

Svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni neovisni i nepristrani sud pravično i u razumnom roku odluči o njegovim pravima i obvezama, ili o sumnji ili optužbi zbog kažnjivog djela.

...“

Članak 35.

„Svakom se jamči štovanje i pravna zaštita njegova osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti.“

Članak 134.

„Međunarodni ugovori koji su sklopljeni i potvrđeni u skladu s Ustavom i objavljeni, a koji su na snazi, čine dio unutarnjega pravnog poretka Republike Hrvatske, a po pravnoj su snazi iznad [domaćih] zakona. ...“

B. Kazneni zakon

24. Mjerodavni dio Kaznenog zakona (Narodne novine br. 110/1997, 27/1998, 50/2000, 129/2000, 51/2001, 111/2003, 190/2003, 105/2004, 84/2005, 71/2006, 110/2007, 152/2008, 57/2011 i 143/2012) koji je bio na snazi kada se navodni prekršaj dogodio glasi kako slijedi:

Trgovanje ljudima i ropstvo**Članak 175.**

„(1) Tko kršeći pravila međunarodnog prava uporabom sile, ili prijetnjom uporabe sile, prijevarom, otmicom, zlouporabom položaja bespomoćnosti ili ovlasti ili na drugi način vrbuje, kupi, proda, preda, prevozi, prevede, potiče ili posreduje u kupnji, prodaji ili predaji, skriva ili prima osobu radi uspostave ropstva ili njemu sličnog odnosa, prisilnog rada ili služenja, seksualnog iskorištavanja, prostitucije ili nedopuštenog presađivanja dijelova ljudskog tijela, ili tko osobu drži u ropstvu ili njemu sličnom odnosu, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

...

(5) Bez utjecaja je na postojanje kaznenog djela iz stavka 1. ... ovoga članka okolnost je li osoba pristala na prisilni rad ili služenje, seksualno iskorištavanje, ropstvo ili ropstvu sličan odnos ili nedopušteno presađivanje dijelova svoga tijela.“

Podvođenje**Članak 195.**

„...“

(2) Tko radi zarade organizira ili omogućiti drugoj osobi pružanje seksualnih usluga, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do tri godine.

(3) Tko drugu osobu radi zarade silom ili prijetnjom uporabe sile ili obmanom prisili ili navede na pružanje seksualnih usluga, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do pet godina.

...“

25. Mjerodavne odredbe Kaznenog zakona koji je na snazi u Republici Hrvatskoj (Narodne novine, br.: 125/2011 i 144/2012), glase kako slijedi:

Ropstvo**Članak 105.**

„Tko kršeći pravila međunarodnog prava stavi drugog u ropски ili njemu sličan odnos ili ga drži u takvom odnosu, kupi, proda, preda ili posreduje u kupnji, prodaji ili predaji takve osobe ili potiče drugog da proda svoju slobodu ili slobodu osobe koju uzdržava ili se o njoj brine, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina

...“

Trgovanje ljudima Članak 106.

„(1) Tko uporabom sile ili prijetnje, obmanom, prijevarom, otmicom, zlouporabom ovlasti ili [zlouporabom] teškog položaja ili odnosa ovisnosti, davanjem ili primanjem novčane naknade ili druge koristi radi dobivanja pristanka osobe koja ima nadzor nad drugom osobom, ili na drugi način vrbuje, preveze, prevede, skriva ili prima osobu ili razmjenjuje ili prenosi nadzor nad osobom radi iskorištavanja njezinog rada putem prisilnog rada ili služenja, uspostavom ropstva ili njemu sličnog odnosa, ili radi njezinog iskorištavanja za prostituciju ili druge oblike spolnog iskorištavanja uključujući i pornografiju ili za sklapanje nedozvoljenog ili prisilnog braka, ili radi uzimanja dijelova njezinog tijela, ili radi njezinog korištenja u oružanim sukobima ili radi činjenja protupravne radnje, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

...

(7) Pristanak na iskorištavanje same osobe na čiju štetu je trgovanje ljudima počinjeno bez utjecaja je na postojanje tog kaznenog djela.“

Prostitucija Članak 157.

„(1) Tko radi zarade ili druge koristi drugu osobu namamljuje, vrbuje ili potiče na pružanje spolnih usluga ili organizira ili omogućuje drugoj osobi pružanje spolnih usluga, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(2) Tko drugu osobu radi zarade silom ili prijetnjom, obmanom, prijevarom, zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa ovisnosti, prisili ili navede na pružanje spolnih usluga, ili tko koristi spolne usluge takve osobe uz naplatu, a znao je ili je morao i mogao znati za navedene okolnosti, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

...

(4) Bez utjecaja je na postojanje kaznenog djela iz ovoga članka okolnost je li osoba koju se namamljuje, vrbuje, potiče ili iskorištava za prostituciju na to pristala i je li se već time bavila.“

C. Zakon o kaznenom postupku

26. Mjerodavni dio Zakona o kaznenom postupku, (Narodne novine br. 152/2008, 76/2009, 80/2011, 91/2012 i 143/2012) koji se primjenjivao u postupku protiv T.M.-a glasi kako slijedi:

Članak 2.

„(1) Kazneni postupak se provodi na zahtjev ovlaštenog tužitelja. ...

(2) Za djela za koja se progoni po službenoj dužnosti ovlaštenu tužitelj je državni odvjetnik, a za djela za koja se progoni po privatnoj tužbi ovlaštenu tužitelj je privatni tužitelj.

(3) Ako ovaj Zakon drukčije ne propisuje, državni odvjetnik je dužan poduzeti kazneni progon ako postoje osnove sumnje da je određena osoba počinila kazneno djelo za koje se progoni po službenoj dužnosti i nema zakonskih smetnji za progon te osobe.

...“

Članak 9.

„(1) Sud i državna tijela koja sudjeluju u kaznenom postupku s jednakom pažnjom ispituju i utvrđuju činjenice koje terete okrivljenika i koje mu idu u korist...“

Članak 16.

„(1) Žrtva i oštećenik imaju u kaznenom postupku prava u skladu s ovim Zakonom.

2) Policija, istražitelj, državno odvjetništvo i sud postupaju s posebnim obzirom prema žrtvi [predmetnog] kaznenog djela. Ta tijela dužna su žrtvi dati pouke [o njegovim ili njezinim pravima] iz stavka 3. ovog članka i članka 43. do 46. ovog Zakona i skrbiti za interese žrtve pri donošenju odluka o poduzimanju kaznenog progona protiv okrivljenika, odnosno pri poduzimanju radnji u kaznenom postupku u kojima žrtva mora osobno sudjelovati.

(3) Žrtva koja trpi teža psihofizička oštećenja ili teže posljedice kaznenog djela ima pravo na stručnu pomoć besplatnog savjetnika u skladu sa zakonom.

...“

Članak 38.

„(1) Temeljno pravo i glavna dužnost državnog odvjetnika je progon počinitelja kaznenih djela za koja se progoni po službenoj dužnosti.

...“

1. Žrtva**Članak 43.**

„(1) Žrtva kaznenog djela ima:

1) pravo na djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacije ili ustanove za pomoć žrtvama kaznenih djela u skladu sa zakonom,

2) pravo sudjelovati u kaznenom postupku kao oštećenik,

...

(3) Sud [koji provodi postupak], državno odvjetništvo, istražitelj ili policija dužni su pri poduzimanju prve radnje u kojoj sudjeluje, obavijestiti žrtvu:

1) o pravima iz stavka 1. i 2. ovog članka te članka 44. ovog Zakona,

2) o pravima koja ima kao oštećenik.“

Članak 45.

„(1) Žrtva kaznenog djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa ima uz prava iz članka 43. i 44. ovog Zakona pravo:

1) prije ispitivanja razgovarati sa savjetnikom, na teret proračunskih sredstava,

2) da ju u policiji i državnom odvjetništvu ispituje osoba istog spola,

3) uskratiti odgovor na pitanja koja se odnose na strogo osobni život žrtve,

4) zahtijevati da bude ispitana putem audio-video uređaja prema članku 292. stavku 4. ovog Zakona,

5) na tajnost osobnih podataka,

6) zahtijevati isključenje javnosti s rasprave.

(2) Prije prvog ispitivanja sud [koji provodi postupak], državni odvjetnik, istražitelj i policija moraju žrtvu kaznenog djela iz stavka 1. ovog članka, upozoriti na njezina prava iz ovog članka.“

2. Oštećenik

Članak 47.

„U kaznenom postupku oštećenik ima pravo:

- 1) služiti se vlastitim jezikom i na pomoć prevoditelja,
- ...
- 3) imati opunomoćenika,
- 4) upozoravati na činjenice i predlagati dokaze,
- 5) prisustvovati dokaznom ročištu,
- 6) prisustvovati raspravi i sudjelovati u dokaznom postupku, te iznijeti završni govor,
- 7) razgledati spise i [ispitati] predmete [koji predstavljaju dokaze],
- 8) podnijeti žalbu pod uvjetima propisanim ovim Zakonom,
- ...
- 9) biti obaviješten o ishodu kaznenog postupka.

Članak 438.

„[Raspravno] vijeće može iznimno odlučiti da se optuženik privremeno udalji iz sudnice ako suoptuženik ili svjedok odbija dati iskaz u njegovoj prisutnosti ili ako okolnosti pokazuju da u njegovoj prisutnosti [postoji vjerojatnost da] neće govoriti istinu.

...“

Članak 449.

„(1) Presuda se može odnositi samo na osobu koja je optužena i samo na djelo koje je predmet optužbe sadržane u [prvotno] podnesenoj, odnosno na raspravi izmijenjenoj ili proširenoj optužnici.

(2) Sud nije vezan za prijedloge tužitelja o pravnoj ocjeni djela, ali optuženika ne može proglasiti krivim za kazneno djelo teže od onog koje mu je optužbom stavljeno na teret.

...“

III. MJERODAVNO MEĐUNARODNO PRAVO

A. Ujedinjeni narodi

1. Konvencija o suzbijanju trgovanja osobama i iskorištavanja prostitucije drugih

27. Konvencija o suzbijanju trgovanja osobama i iskorištavanja prostitucije drugih usvojena je 2. prosinca 1949. godine, a stupila je na snagu 25. srpnja 1951. godine. Hrvatska ju je ratificirala 12. listopada 1992. godine. Mjerodavni dio glasi kako slijedi:

Članak 1.

„Stranke ove Konvencije slažu se da će se kazniti svaka osoba koja, kako bi zadovoljila strasti drugog:

(1) Vrbuje, navodi ili zavodi, u svrhu prostitucije, drugu osobu, čak i uz pristanak te osobe;

(2) Iskorištava prostituciju druge osobe, čak i uz pristanak te osobe.“

2. Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena

28. Konvenciju o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena („CEDAW“) Opća skupština UN-a usvojila je 1979. godine, a Hrvatska ju je ratificirala 9. rujna 1992. godine. Mjerodavni dio glasi kako slijedi:

Članak 6.

„Države stranke poduzimaju sve odgovarajuće mjere, uključujući i zakonodavne, radi suzbijanja svih oblika trgovanja ženama te iskorištavanja prostitucije žena.“

29. Odbor Ujedinjenih naroda za uklanjanje diskriminacije žena, stručno tijelo osnovano 1982. godine, koje čine dvadeset i tri stručnjaka za pitanja žena iz cijelog svijeta, izdaje svoje opće preporuke i izvješća o državama.

U svojoj Općoj preporuci br. 19 (11. sjednica, 1992.) Odbor je prepoznao da siromaštvo i nezaposlenost mnoge žene i djevojke prisiljavaju na prostituciju te je prepoznao vezu između komercijalnog iskorištavanja žena kao seksualnih objekata i rodno uvjetovanog nasilja.

Opći komentar br. 14-15 glasi:

„Siromaštvo i nezaposlenost povećavaju mogućnosti trgovanja ženama ... i prisiljavaju mnoge žene, uključujući i mlade djevojke, na prostituciju.“

30. U svojim Zaključnim primjedbama o Hrvatskoj od 28. srpnja 2015. (CEDAW/C/HRV/CO/4-5) Odbor je preporučio, konkretno:

Trgovanje ljudima i iskorištavanje prostitucije

„20. Odbor primjećuje i cijeni zakonodavne i političke mjere i programe usmjerene na zaštitu žena i djevojaka koje su žrtve trgovanja. Međutim, Odbor je zabrinut zbog toga što:

(a) Protiv počinitelja trgovanja ljudima često se podnose optužbe za kazneno djelo podvođenja, umjesto da se protiv njih podnose optužbe za ozbiljnije kazneno djelo trgovanja ljudima, što ima za posljedicu uznemirujuće niske stope osuđujućih presuda za trgovanje ljudima;

(b) Žrtve iskorištavanja prostitucije ponekad se goni umjesto da im se osiguraju odgovarajuće mjere podrške žrtvama, dok osobe koje kupuju seks od žrtava prinudne prostitucije i/ili žrtava trgovanja ljudima nisu dosljedno gonjene niti primjereno kažnjavane;

(c) Postoje neadekvatni mehanizmi prepoznavanja žrtava trgovanja ljudima u situacijama povećanog rizika;

(d) Postoji neadekvatan sustav prikupljanja raščlanjenih podataka o žrtvama trgovanja iskazanih po spolu, dobi, etničkoj pripadnosti i državljanstvu; te

(e) Postoje neadekvatna skloništa i neadekvatna obuka njihovog osoblja na temu žrtava trgovanja ljudima.

(f) Postoje neadekvatne mjere vezane uz posebnu ranjivost i potrebe žrtava trgovanja ljudima koje nisu državljani ili državljanke države stranke.

21. Odbor preporučuje državi stranci:

(a) Da osigura da se počiniteljima trgovanja ljudima izriču primjerene sankcije;

(b) Da razmotri mjere demotivacije potražnje za prostitucijom i osigura da žene i djevojke žrtve trgovanja koje su bile podvrgnute prisilnoj prostituciji budu upućene u odgovarajuće mjere podrške, umjesto da ih se goni po službenoj dužnosti, a da se pojedince koji su kupili seks od žrtava trgovanja goni i adekvatno kažnjava;

(c) Da ojača mjere prepoznavanja žena izloženih riziku od trgovanja ljudima te im osigura podršku;

(d) Da uspostavi postupke i sustave prikupljanja raščlanjenih podataka o ženama žrtvama trgovanja ljudima;

(e) Da poveća ljudske, tehničke i financijske resurse koji se dodjeljuju skloništima za žrtve trgovanja ljudima te da poveća kako broj takvih skloništa, posebice u ruralnim područjima, tako i kvalitetu skrbi te pravnog, kao i psihološkog savjetovanja dostupnog u takvim skloništima;

(f) Da ojača mjere podrške ženama, uključujući i onima koje nisu hrvatske državljanke, a koje žele napustiti prostituciju; te

(g) Da analizira čimbenike koji žene koje nisu državljanke države stranke dovode do uključivanja u prostituciju, ojača mjere kojima bi se dotakla njihova specifična izloženost trgovanju ljudima i iskorištavanju u prostituciji.“

3. *Protokol iz Palerma*

31. Protokol za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje krijumčarenja ljudi, posebice žena i djece („Protokol iz Palerma“), kojim se dopunjuje Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnoga organiziranog kriminaliteta iz 2000. godine, Hrvatska je potpisala 12. prosinca 2000. godine, a ratificirala ga je 24. siječnja 2003. godine.

Međutim, u napomenama o tumačenju pregovora o Protokolu iz Palerma navedeno je da pojmovi „iskorištavanje prostitucije“ i „seksualno

iskorištavanje“ namjerno nisu definirani, te se stoga ne dovodi u pitanje kako države prostituciju nazivaju u svojim domaćim zakonima. Nadalje, iskorištavanje prostitucije drugih ili drugih oblici seksualnog iskorištavanja mogu se smatrati trgovinom ljudima.

Protokolom iz Palerma prisilni rad definiran je kao oblik iskorištavanja.

Pomoć i zaštita žrtava trgovine ljudima obrađene su u članku 6. koji, u mjeri u kojoj je mjerodavan, propisuje sljedeće:

„2. Svaka država stranka osigurat će da njen domaći pravni ili upravni sustav sadrži mjere koje omogućavaju žrtvama krijumčarenja osoba, u odgovarajućim slučajevima:

a) informaciju o primjenjivom sudskom i upravnom postupku;

b) pomoć kako bi se omogućilo da njihova gledišta i brige budu predstavljeni i razmatrani na odgovarajućem stupnju kaznenog postupka protiv počinitelja, na način da ne budu na štetu prava obrane.

3. Svaka država stranka razmotrit će provedbu mjera čiji je cilj fizički, psihički i društveni oporavak žrtava krijumčarenja osoba ...

...

5. Svaka država stranka nastojat će pružiti fizičku sigurnost žrtvama krijumčarenja osoba dok se nalaze na njezinu državnome području.

...“

Članak 3. (a)

„vrbovanje, prijevoz, transfer, pružanje utočišta i prihvata osoba, s pomoću prijetnje ili uporabe sile ili drugih oblika prinude, otmice, prijevare, zlorabe ovlasti ili položaja bespomoćnosti ili davanje ili primanje plaćanja ili sredstava da bi se postigla privola osobe koja ima kontrolu nad drugom osobom, u svrhu izrabljivanja. Izrabljivanje će minimalno uključiti iskorištavanje prostitucije drugih ili drugih oblika seksualnog iskorištavanja, prisilni rad ili usluge, ropstvo ili odnose slične ropstvu, podčinjavanje ili odstranjivanje organa.“

4. Deklaracija o uklanjanju nasilja nad ženama

32. Deklaraciju o uklanjanju nasilja nad ženama Opća skupština Ujedinjenih naroda usvojila je na plenarnoj sjednici 20. prosinca 1993. godine. Njom je prisilna prostitucija prepoznata kao oblik nasilja nad ženama.

U članku 1. pojam „nasilje protiv žena“ definiran je kao „bilo koji čin nasilja zasnovanog na spolnoj/rodnoj osnovi koje rezultira ili može rezultirati fizičkom, spolnom ili psihološkom povredom ili patnjom žene, uključujući i prijetnje takvim djelima, silu ili svojevrijedno oduzimanje slobode, bilo u javnom ili privatnom životu.“

Članak 2. b) upućuje na „fizičko, spolno i psihološko nasilje koje se odvija ... [uključujući] trgovanje ženama i prisilnu prostituciju“.

B. Vijeće Europe

Konvencija Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima

33. Konvencija Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima usvojena je 16. svibnja 2005. godine, a stupila je na snagu 1. veljače 2008. godine. Hrvatska ju je ratificirala 5. rujna 2007. godine.

Mjerodavni dio Konvencije glasi kako slijedi:

Članak 1. – Ciljevi Konvencije

„1. Ciljevi ove Konvencije su:

- a) sprječavanje i suzbijanje trgovanja ljudima, uz istodobno jamčenje ravnopravnosti spolova,
- b) zaštita ljudskih prava žrtava trgovanja ljudima, osmišljavanje sveobuhvatnog okvira za pružanje zaštite i pomoći žrtvama i svjedocima, uz zajamčenu ravnopravnost spolova, kao i osiguranje učinkovite istrage i kaznenog progona,
- c) promicanje međunarodne suradnje u suzbijanju trgovanja ljudima.

...“

Članak 2. – Područje primjene

„Ova se Konvencija primjenjuje na sve oblike trgovanja ljudima, bilo da se ona provodi unutar jedne države ili prekogranično, bilo da je povezana s organiziranim kriminalom ili nije.“

Članak 4. – Definicije

„U svrhe ove Konvencije:

- a) „trgovanje ljudima“ znači vrbovanje, prijevoz, premještanje, skrivanje ili prihvatanje osoba, uz primjenu prijetnje ili sile ili drugih oblika prinude, otmice, prijevare, obmane, zlorabe ovlasti ili položaja bespomoćnosti ili uz davanje ili primanje novčanih sredstava ili drugih koristi radi dobivanja pristanka osobe koja ima nadzor nad drugom osobom, a u svrhu njezina iskorištavanja.

Iskorištavanje, u najmanju ruku, uključuje iskorištavanje prostituiranja drugih osoba ili druge oblike seksualnog iskorištavanja, prisilni rad ili pružanje usluga, ropstvo ili ropstvu slične odnose, služenje ili odstranjivanje tjelesnih organa,

- b) pristanak žrtve „trgovanja ljudima“ na planirano iskorištavanje navedeno u točki a) ovoga članka nevažan je u slučajevima u kojima je primijenjeno bilo koje od sredstava navedenih u točki a),

...“

Poglavlje III. – Mjere za zaštitu i promicanje prava žrtava, uz zajamčenu ravnopravnost spolova

Članak 10. – Identifikacija žrtava

„1. Svaka stranka u svojim će nadležnim tijelima imati osobe koje su prošle izobrazbu i koje su kvalificirane za sprječavanje i suzbijanje trgovanja ljudima, za identifikaciju i pružanje pomoći žrtvama, uključujući djecu, te će osigurati da različita tijela

međusobno surađuju, te da surađuju s mjerodavnim potpornim organizacijama, kako bi žrtve bile identificirane u postupku koji na odgovarajući način uzima u obzir posebnu situaciju u kojoj su se našle žrtve koje su žene i djeca...”

Članak 12. – Pomoć žrtvama

„1. Svaka će stranka usvojiti zakonodavne i druge mjere koje su potrebne kako bi se pomoglo žrtvama u njihovom fizičkom, psihološkom i socijalnom oporavku. Takva pomoć uključivat će najmanje:

...

d) savjetovanje i informiranje, posebice o njihovim zakonskim pravima i uslugama koje su im dostupne, na jeziku koji razumiju,

e) pomoć koja će im omogućiti da se njihova prava i interesi iznesu i razmotre u odgovarajućim fazama kaznenog postupka protiv počinitelja,

...”

U Izvješću s objašnjenjima o Konvenciji Vijeća Europe o trgovanju ljudima, u stavcima 83. i 84. „zlorporaba položaja bespomoćnosti“ definira se kako slijedi:

„83. Zlorporaba položaja bespomoćnosti podrazumijeva zlorporabu svake situacije u kojoj uključena osoba nema pravu i prihvatljivu alternativu podvrgavanju zlorporabi. Ta bespomoćnost može biti bilo koje vrste, bilo fizičke, psihološke, emocionalne, obiteljske, društvene ili ekonomske. Ta situacija može uključivati, primjerice, nesigurnost ili protupravnost upravnog statusa žrtve, njezinu ekonomsku ovisnost ili krhko zdravlje. Ukratko, ta situacija može predstavljati bilo koje teško stanje u kojem je osoba prisiljena prihvatiti da ju se iskorištava. Osobe koje zlorpotrebljavaju takvu situaciju očito krše ljudska prava te krše ljudsko dostojanstvo i integritet, kojih se nitko ne može valjano odreći.“

„84. Stoga se mora razmatrati širok raspon sredstava: ... nasilje od strane svodnika kako bi prostitutke zadržali pod svojom kontrolom, iskorištavanje ranjivosti adolescenta ili odrasle osobe, bez obzira na to je li posljedica seksualnog napada ili zlorporabe ekonomske nesigurnosti ili siromaštva odrasle osobe koja se nada da će poboljšati vlastitu situaciju i situaciju svoje obitelji. Međutim, ti različiti slučajevi odražavaju razlike u stupnju, a ne razlike u prirodi tog fenomena, koji se u svakom slučaju može klasificirati kao trgovina ljudima i koji se temelji na korištenju takvih metoda.“

IV. IZVJEŠĆA O HRVATSKOJ

34. U svojem očitovanju podnositeljica zahtjeva pozvala se, *inter alia*, na sljedeće izvješće.

Državno tajništvo Sjedinjenih Američkih Država

Izvješće o trgovanju ljudima 2017. - Hrvatska, 27. lipnja 2017.

35. Mjerodavni dio tog izvješća glasi kako slijedi:

„Suci i dalje izriču blage kazne za prisilni rad i trgovinu ljudima u seksualne svrhe, a često odbijaju iskaz žrtve kao nepouzdan zbog nedovoljnog razumijevanja trgovine ljudima.

...

PREPORUKE ZA HRVATSKU

Strogo istraživati i kazneno goniti osobe osumnjičene za trgovinu ljudima; kažnjavati počinitelje kaznenih djela kaznama primjerenim težini kaznenog djela, osobito osobe koje trguju ljudima radi izrabljivanja na radu; obučavati suce kako bi se osiguralo da pravosuđe razumije ozbiljnost zločina pri izricanju kazne te kako bi se senzibiliziralo suce o sekundarnoj traumi prilikom svjedočenja o trgovini ljudima u seksualne svrhe; ...“

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANKA 4. KONVENCIJE

36. Podnositeljica zahtjeva prigovorila je na nedostatnost domaćeg pravnog okvira i nedostatak primjerenog postupovnog odgovora domaćih vlasti na njezine navode da ju je T.M. prisilio na prostituciju i tako iskorištavao. Konkretno, navela je da domaće vlasti nisu razjasnile sve okolnosti predmeta, nisu osigurale njezino odgovarajuće sudjelovanje u postupku te nisu ispravno okvalificirale djelo. Podnositeljica zahtjeva pozvala se na članke 3., 4. i 8. Konvencije. Sud, kao gospodar karakterizacije koja se u domaćem pravu daje činjenicama predmeta, ispitat će ove prigovore samo na temelju članka 4. Konvencije, koji glasi kako slijedi:

„1. Nitko se ne smije držati u ropstvu ili ropstvu sličnom odnosu.

2. Nitko se ne smije siliti na prisilan ili obvezatan rad.

...“

A. Dopuštenost

1. Poštivanje pravila o šest mjeseci

37. Vlada je tvrdila da zahtjev nije bio podnesen u šestomjesečnom roku koji se trebao računati od datuma kad je presuda donesena povodom žalbe dostavljena podnositeljici zahtjeva budući da je njezina ustavna tužba bila nedopuštena. Vlada je tvrdila da u ovom predmetu nije bilo razloga za podnošenje ustavne tužbe Ustavnom sudu jer je, prema svojoj dobro utvrđenoj praksi, taj sud ustavne tužbe koje su podnijele žrtve ili oštećenici u kaznenom postupku protiv treće osobe proglašavao nedopuštenima. Slijedom navedenog, konačna odluka u smislu članka 35. stavka 1. Konvencije u svrhu izračuna šestomjesečnog roka u predmetu podnositeljice zahtjeva nije bila

odluka Ustavnog suda od 10. lipnja 2014. godine, već presuda Županijskog suda od 21. siječnja 2014. godine. Budući da je podnositeljici zahtjeva presuda Županijskog suda bila dostavljena 28. veljače 2014. godine, a zahtjev Sudu podnijela je 1. rujna 2014. godine, propustila je šestomjesečni rok.

38. Podnositeljica zahtjeva tvrdila je da je ustavna tužba pravno sredstvo koje treba iscrpiti. Dodala je da, čak i ako se šestomjesečni rok računa od datuma primitka presude Županijskog suda (28. veljače 2014.), ona je poštovala rok od šest mjeseci jer je zahtjev Sudu podnijela 27. kolovoza 2014. godine.

39. Sud ne mora rješavati pitanje je li u ovome predmetu ustavna tužba bila pravno sredstvo koje treba iscrpiti u svrhu primjene pravila o šest mjeseci. Konkretno, čak i ako se rok treba računati od datuma kada je presuda Županijskog suda dostavljena podnositeljici zahtjeva, kako je tvrdila Vlada, Sud napominje da je podnositeljici zahtjeva ta presuda dostavljena 28. veljače 2014. godine (vidi stavak 20. ove presude), a zahtjev Sudu podnijela je 27. kolovoza 2014. godine, a ne 1. rujna 2014., kako je navela Vlada (vidi stavak 1. ove presude).

40. S obzirom na gore navedeno, prigovor Vlade glede navodnog nepoštivanja pravila o šest mjeseci od strane podnositeljice zahtjeva mora biti odbijen.

2. Status žrtve podnositeljice zahtjeva

41. Vlada je također tvrdila da je podnositeljica zahtjeva izgubila status žrtve jer su joj nacionalne vlasti priznale status žrtve trgovine ljudima te su joj u tom pogledu pružile podršku i pomoć.

42. Podnositeljica zahtjeva tvrdila je da sama činjenica da joj je priznat status žrtve trgovine ljudima i da joj je pružena određena pomoć ne može utjecati na njezin status žrtve. Tvrdila je da je ostala nezaštićena pred optuženikom, koji je bio oslobođen, te da su državne vlasti ostale pasivne. Konkretno, nisu razjasnile sve okolnosti predmeta i nisu ispravno okvalificirale djelo.

43. Sud smatra da se tvrdnje Vlade prije odnose na pitanje jesu li podnositeljici zahtjeva pružene podrška i pomoć kao žrtvi trgovine ljudima. To pitanje treba razmatrati u pogledu osnovanosti prigovora podnositeljice zahtjeva na temelju članka 4. Konvencije. Sud stoga odbacuje taj prigovor Vlade.

3. Zaključak u pogledu dopuštenosti

44. Sud primjećuje da zahtjev nije očigledno neosnovan u smislu članka 35. stavka 3. točke (a) Konvencije. Primjećuje i da nije nedopušten ni po kojoj drugoj osnovi. Stoga se mora proglasiti dopuštenim.

B. Osnovanost

1. *Tvrđnje stranaka*

45. Podnositeljica zahtjeva tvrdila je da u Hrvatskoj postoje ozbiljni nedostaci u pravnom okviru koji se odnose na reguliranje trgovine ljudima i iskorištavanja prostitucije. Ukazala je na izvješće Europske komisije koja je izrazila zabrinutost zbog broja osuđujućih presuda vezanih uz trgovinu ljudima u Hrvatskoj, a koji se činio preniskim da bi imao odvraćajući učinak. U izvješću je također hrvatska Vlada pozvana da poduzme proaktivne mjere za suzbijanje trgovine ljudima, uključujući obuku sudaca, tužitelja i ostalih državnih službenika. Pozvala se i na izvješća Državnog tajništva Sjedinjenih Američkih Država o Hrvatskoj od 20. lipnja 2014. i 27. lipnja 2017. godine. Istaknula je razliku u broju žrtava trgovine ljudima u Hrvatskoj o kojem su izvijestila međunarodna tijela (oko 8000 prema navodima u izvješćima Državnog tajništva Sjedinjenih Američkih Država) i broju koji je naznačila Vlada (184 žrtve, vidi stavak 49. ove presude).

46. Svi nedostaci hrvatskog pravnog sustava jasno su prikazani u ovom predmetu. Podnositeljica zahtjeva ukazala je na nedostatak jasnih uputa o njezinim pravima kao žrtve te na činjenicu da službenici koji su se bavili njezinim predmetom nisu prošli nikakvu obuku o tome kako postupati sa žrtvama seksualnih kaznenih djela. Mjerodavne vlasti nisu istražile ni pravilno ocijenile sve aspekte navoda podnositeljice zahtjeva o T.M.-u, kao što je navod da nije imala nikakvih sredstava za uzdržavanje i da je bila ekonomski ovisna o njemu; da je T.M. koristio različita sredstva prisile protiv podnositeljice zahtjeva, kao što je, primjerice, korištenje položaja moći kad joj je jasno dao do znanja da je on bivši policajac i da posjeduje arsenal oružja; njegove prijetnje da će nauditi njezinoj obitelji i prijateljima; njegova lažna obećanja glede pronalaženja „pravog posla“ podnositeljici zahtjeva koja su dana samo u svrhu seksualnog iskorištavanja podnositeljice zahtjeva.

47. Iako su u kaznenom postupku protiv T.M.-a sudovi utvrdili da ju je T.M. iskorištavao za prostituciju, T.M. nije osuđen ni za kakvo kazneno djelo. Štoviše, državni odvjetnik nije prekvalificirao kazneno djelo koje je počinio T.M. s obzirom na to da je bio optužen i kazneno gonjen samo za kvalificirani oblik kaznenog djela podvođenja koje zahtjeva upotrebu sile, a nacionalni sudovi utvrdili su da taj element nedostaje. Također, u skladu s dobro utvrđenom praksom, raspravni je sud također imao ovlast prekvalificirati optužbe protiv T.M.-a u blaži oblik kaznenog djela od onog za koje je optužen.

48. Vlada je tvrdila da hrvatski kazneni sustav sadrži precizne i jasne odredbe kojima se inkriminira postupanje kao što je prisiljavanje ili navođenje druge osobe na prostituciju ili omogućavanje drugoj osobi da se bavi prostitucijom u okviru organizirane sheme. Postoje i precizne postupovne odredbe u hrvatskom pravu koje omogućuju učinkovit kazneni progon svih kaznenih djela vezanih uz prostituciju.

49. Vlada je ukazala i na različite strateške dokumente usmjerene na prevenciju i suzbijanje trgovine ljudima. Od uvođenja tih dokumenata 2002. godine identificirane su 184 žrtve trgovine ljudima. Godine 2002. Vlada je osnovala Nacionalni odbor za suzbijanje trgovanja ljudima, Operativni tim za suzbijanje trgovanja ljudima, kao i četiri regionalna „mobilna tima“ usmjerena na pružanje pomoći i zaštite žrtvama trgovine ljudima, a koji su dostupni dvadeset i četiri sata dnevno, a čine ih predstavnici centara za socijalnu skrb, Hrvatskog crvenog križa i nevladinih organizacija koje se bore protiv trgovine ljudima. Članovi tih timova morali su proći posebnu sustavnu obuku koju je organizirao Vladin Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina.

50. Glede ovog predmeta, Vlada je tvrdila da T.M. nije bio osuđen jer nije bilo dostatnih dokaza za osuđujuću presudu. Jedini dokaz protiv T.M.-a bio je iskaz podnositeljice zahtjeva. Vlada je detaljno analizirala iskaz podnositeljice zahtjeva pred raspravnim sudom te je ustvrdila da su raspravni sud i žalbeni sud pružili sveobuhvatne razloge zašto nisu prihvatili iskaz podnositeljice zahtjeva kao posve pouzdan.

2. Ocjena Suda

(a) Primjena članka 4. Konvencije

51. U pogledu primjenjivosti članka 4., Sud upućuje na načela i razmatranja navedena u predmetima *Rantsev* i *Siliadin* (vidi *Rantsev protiv Cipra i Rusije*, br. 25965/04, stavci 273. - 81., ECHR 2010 (izvadci), i *Siliadin protiv Francuske*, br. 73316/01, stavci 112. - 20., ECHR 2005-VII).

52. Glede ovog predmeta, Sud napominje da je podnositeljica zahtjeva pred domaćim vlastima navela da ju je T.M. psihički i fizički prisiljavao da sudjeluje u lancu prostitucije koji je on organizirao. U domaćem postupku podnositeljica zahtjeva također je navela da je T.M. odredio iznos novca koji joj trebaju platiti njezini (podnositeljčini) klijenti; da je polovicu novca koji je zarađivala od pružanja seksualnih usluga davala T.M.-u (vidi stavak 9. ove presude). To je dovelo do priznavanja od strane nacionalnih vlasti njezinog statusa žrtve trgovine ljudima (vidi stavak 12. ove presude).

53. Nacionalni sudovi utvrdili su kao neospornu činjenicu da je T.M. podnositeljici zahtjeva dao mobilni telefon kako bi ju klijenti kontaktirali radi pružanja seksualnih usluga; da je T.M. vozio podnositeljicu zahtjeva klijentima ili da je seksualne usluge pružala u stanu u kojem je s njim stanovala (vidi stavak 18. ove presude).

54. Nema sumnje da trgovanje ljudima i iskorištavanje prostitucije ugrožavaju ljudsko dostojanstvo i temeljne slobode žrtava te se ne mogu smatrati spojivim s demokratskim društvom i vrijednostima iznesenim u Konvenciji. S obzirom na svoju obvezu tumačenja Konvencije u svjetlu današnjih uvjeta, Sud smatra nepotrebnim utvrditi predstavlja li postupanje na koje je podnositeljica zahtjeva prigovorila „ropstvo“, „služenje“ ili

„prisilni i obvezatni rad“. Umjesto toga, Sud zaključuje da sama trgovina ljudima, kao i iskorištavanje prostitucije, u smislu članka 3. točke (a) Protokola iz Palerma, članka 4. točke (a) Konvencije o borbi protiv trgovine ljudima, članka 1. Konvencije o suzbijanju trgovanja osobama i iskorištavanja prostitucije drugih i CEDAW-a (vidi stavke 27., 28., 31. i 33. ove presude), ulazi u opseg članka 4. Konvencije te će ovaj predmet ocijeniti na temelju te odredbe. S tim u vezi nije relevantno što je podnositeljica zahtjeva zapravo državljanka tužene države i što ne postoji međunarodni element budući da članak 2. Konvencije o borbi protiv trgovine ljudima obuhvaća „sve oblike trgovine ljudima, bilo da se ona provodi unutar jedne države ili prekogranično“ (vidi stavak 33. ove presude), a Konvencija o suzbijanju trgovanja osobama i iskorištavanja prostitucije drugih upućuje na iskorištavanje prostitucije općenito (vidi stavak 27. ove presude).

(b) Opća načela članka 4.

55. Mjerodavna opća načela koja uređuju primjenu članka 4. Konvencije u specifičnom kontekstu trgovine ljudima i prisilnog rada navedena su u predmetima *Rantsev* (citirano gore, stavci 272. - 89.) i *Chowdury i drugi protiv Grčke* (br. 21884/15, stavci 86. - 91., ECHR 2017). Sud ponavlja da članak 4., zajedno s člancima 2. i 3., sadrži jednu od temeljnih vrijednosti demokratskih društava koja su dio Vijeća Europe (vidi gore citirani predmet *Siliadin*, stavak 82.). Za razliku od većine materijalnih odredaba Konvencije, članak 4. stavak 1. ne dopušta iznimke niti derogaciju na temelju članka 15. stavka 2., čak niti u slučaju izvanrednog stanja koje ugrožava opstanak naroda (vidi *C.N. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 4239/08, stavak 65., 13. studenoga 2012.).

56. Sud je u predmetu *Rantsev* napomenuo da se trgovanje ljudima često opisuje kao oblik modernog ropstva te je stoga zauzeo stajalište da ono samo po sebi vrijeđa ljudsko dostojanstvo i da je nespojivo s demokratskim i konvencijskim vrijednostima, te time potpada pod zabranu iz članka 4., bez potrebe da se okvalificira kao „ropstvo“, „služenje“ ili „prisilni rad“. Utvrđeni elementi trgovanja ljudima – postupanje s ljudima kao s robom, strogi nadzor, ograničavanje kretanja, uporaba nasilja i prijetnji, loši životni i radni uvjeti te mala ili nikakva isplata – obuhvaćeni su ovim trima kategorijama (vidi gore citirani predmet *Rantsev*, stavci 279. - 82.; vidi također *J. i drugi protiv Austrije*, br. 58216/12, stavak 104., ECHR 2017 (izvadci).

57. U svojoj presudi *Siliadin* Sud je potvrdio da članak 4. podrazumijeva posebnu pozitivnu obvezu država članica da kažnjavaju i učinkovito kazneno gone svaki čin kojim se osobu želi zadržati u položaju ropstva, služenja ili prisilnog ili obvezatnog rada (gore citirani predmet, stavci 89. i 112.; vidi također *C.N. i V. protiv Francuske*, br. 67724/09, stavak 105., 11. listopada 2012.; gore citirani predmet *C.N. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 66.; i *L.E. protiv Grčke*, br. 71545/12, stavak 65., 21. siječnja 2016.).

58. Iz navedenog slijedi da države imaju pozitivnu obvezu uspostaviti zakonodavni i administrativni okvir za zabranu i kažnjavanje trgovine ljudima te poduzeti mjere za zaštitu žrtava kako bi osigurale sveobuhvatan pristup tom pitanju, kako to zahtijevaju Protokol iz Palerma i Konvencija o borbi protiv trgovine ljudima (vidi gore citirani predmet *Rantsev*, stavak 285., i gore citirani predmet *L.E.*, stavak 66.). Države su dužne i osigurati odgovarajuću obuku službenika odgovornih za provođenje zakona i imigraciju (gore citirani predmet *Rantsev*, stavak 287.) te provoditi sveobuhvatnu istragu (vidi gore citirani predmet *J. i drugi*, stavak 104.).

59. Sud posebice naglašava da, kao članci 2. i 3., članak 4. također podrazumijeva postupovnu obvezu provođenja istrage kada postoji opravdana sumnja da je došlo do povrede prava neke osobe na temelju tog članka (vidi gore citirani predmet *C.N. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 69.). Sudska praksa Suda pokazuje da postupovne pretpostavke članka 2. i 3. Konvencije nisu ograničene na fazu istrage bilo u situacijama kada su navodno zlostavljanje počinili državni službenici bilo kada su ga počinile privatne osobe (za situacije kada su počinitelji državni službenici vidi, primjerice, predmet *Ali i Ayşe Duran protiv Turske* (br. 42942/02, 8. travnja 2008.); a za situacije kada su počinitelji privatne osobe vidi predmete *Beganović protiv Hrvatske*, br. 46423/06, stavak 77., 25. lipnja 2009., i *Baştürk protiv Turske*, br. 49742/09, stavak 26., 28. travnja 2015.). Sud je ranije presudio da se, u situacijama u kojima je istraga dovela do pokretanja postupka pred nacionalnim sudovima, postupak u cjelini, uključujući i njegovu raspravnu fazu, treba uzeti u obzir. Iako nema apsolutne obveze prema kojoj bi se svi kazneni progoni trebali okončati osudom ili izricanjem neke određene kazne, domaći sudovi ni u kojim okolnostima ne bi smjeli biti spremni dopustiti da kaznena djela kojima se ugrožava život i teški napadi na tjelesni i moralni integritet prođu nekažnjeno. Stoga je važno pitanje koje Sud treba ispitati može li se i u kojem se opsegu može smatrati da su sudovi prilikom donošenja zaključaka predmet podvrgnuli pažljivoj ocjeni, onako kako to zahtijevaju članci 2. i 3. Konvencije, kako ne bi bio doveden u pitanje odvracajući učinak pravosudnoga sustava i značaj uloge koju on treba imati u sprječavanju povreda prava na život i zabrani zlostavljanja (vidi gore citirani predmet *Beganović*, stavak 77., koji se poziva na također gore citirani predmet *Ali i Ayşe Duran*, stavci 61. i 62.).

60. Isto vrijedi i u kontekstu postupovnih obveza na temelju članka 4. Konvencije, kao što je potvrđeno u predmetu *Chowdury i drugi*, u kojem je Sud presudio da obveza provođenja učinkovite istrage povezuje tijela kaznenog progona s pravosudnim tijelima. Kada ta tijela utvrde da je neka osoba bila predmetom trgovine ljudima, trebaju, u okviru svojih nadležnosti, poduzeti sve potrebne mjere koje proizlaze iz primjene mjerodavnih kaznenih odredbi (vidi gore citirani predmet *Chowdury i drugi*, stavci 68. i 116.). Obveza provođenja istrage ne ovisi o prigovoru žrtve: nakon što se navodi o trgovini ljudima iznesu vlastima, one moraju postupati po službenoj dužnosti.

Kako bi bila učinkovita, istraga se mora provoditi neovisno o onima koji su uključeni u događaje. Istraga mora biti učinkovita i u smislu da može dovesti do utvrđivanja identiteta i kažnjavanja odgovornih osoba. To nije obveza koja se odnosi na rezultat, već na sredstva. Pretpostavka brzine i razumne žurnosti podrazumijeva se u ovom kontekstu. Žrtva mora biti uključena u postupak u onoj mjeri u kojoj je to potrebno radi zaštite njezinih legitimnih interesa (vidi gore citirani predmet *L.E.*, stavak 68.).

(c) Primjena ovih načela na ovaj predmet

61. Sud napominje da prigovori podnositeljice zahtjeva imaju tri aspekta. Prvi se odnosi na pitanje je li postojao odgovarajući pravni i regulatorni okvir za zaštitu njezinih prava na temelju članka 4. Konvencije; drugi se odnosi na pitanje jesu li joj pružene odgovarajuća pomoć i podrška radi ublažavanja straha i pritiska koje je osjećala tijekom svjedočenja protiv T.M.-a; a treći se odnosi na pitanje jesu li nacionalne vlasti ispunile svoje postupovneobveze pri primjeni tog okvira u njezinom konkretnom predmetu.

(i) Je li postojao odgovarajući pravni i regulatorni okvir

62. U međunarodnom su pravu prostitucija, seksualno iskorištavanje i trgovina ljudima usko povezani. Kako bi poštivale svoje obveze na temelju članka 4. Konvencije, države moraju uspostaviti zakonodavni i administrativni okvir koji zabranjuje i kažnjava prisilni ili obvezatni rad, služenje i ropstvo (vidi gore citirani predmet *Siliadin*, stavci 89. i 112., i gore citirani predmet *Rantsev*, stavak 285.). Države članice trebale bi biti i dužne osigurati učinkovite kaznenopravne odredbe za predmete koji se odnose na prisilnu prostituciju. U tim predmetima kao i u predmetima koji se odnose na djela kao što su silovanje i seksualno zlostavljanje, u pitanju su temeljne vrijednosti, ljudsko dostojanstvo i bitni aspekti privatnog života (vidi *X i Y protiv Nizozemske*, 26. ožujka 1985., stavak 27., Serija A br. 91 i *M.C. protiv Bugarske*, br. 39272/98, stavak 150., ECHR 2003-XII).

63. Na međunarodnoj, europskoj i nacionalnoj razini postoji širok spektar zakona kojima se seksualno iskorištavanje, čak i uz pristanak iskorištavane osobe, kvalificira kao kazneno djelo (vidi stavke 27., 28., 31. i 32. ove presude). Također je opće prihvaćeno da se žrtvama iskorištavanja prostitucije trebaju pružiti odgovarajuće mjere podrške umjesto da ih se goni (vidi stavke 31. i 33. ove presude).

64. Stoga, kako bi se utvrdilo je li došlo do povrede članka 4., polazište u ovome predmetu jest domaći pravni okvir i njegova primjena u pojedinačnom predmetu podnositeljice zahtjeva (vidi gore citirani predmet *Rantsev*, stavak 284.; i gore citirani predmet *C.N. i V. protiv Francuske*, stavak 105.).

65. Sud napominje da je u Hrvatskoj prostitucija ilegalna. I iskorištavanje prostitucije, uključujući prisilnu prostituciju kao teži oblik tog djela, i osobno nuđenje seksualnih usluga kriminalizirana su djela (vidi stavke 24. i 25. ove presude). Kaznena djela trgovine ljudima, ropstva, prisilnog rada i kazneno

djelo podvođenja bila su zabranjena na temelju Kaznenog zakona u vrijeme počinjenja navodnih djela i provođenja predmetnog kaznenog postupka, a kriminalizirana su i danas. Pristanak žrtve bez utjecaja je na postojanje kaznenog djela trgovine ljudima, a od 2013. godine isto je izričito navedeno u Kaznenom zakonu i za podvođenje. Nadalje, od 2013. godine kupovanje seksualnih usluga predstavlja kazneno djelo. Državno odvjetništvo treba provoditi kazneni progon u odnosu na sva navedena djela.

66. Hrvatski Zakon o kaznenom postupku također sadrži odredbe o pravima žrtava kaznenih djela, a naročito žrtava kaznenih djela protiv seksualne slobode (vidi mjerodavne odredbe Zakona o kaznenom postupku, citiranog u stavku 26. ove presude).

67. Osim toga, hrvatska je Vlada usvojila različite strateške dokumente usmjerene na prevenciju i suzbijanje trgovine ljudima te je osnovala specijalizirane timove čija je svrha pružanje pomoći žrtvama trgovine ljudima (vidi stavak 49. ove presude).

68. Sud je stoga uvjeren da je u vrijeme počinjenja i kaznenog progona kaznenog djela postojao odgovarajući pravni okvir u Hrvatskoj za ispitivanje tog djela u kontekstu trgovanja ljudima, prisilne prostitucije i iskorištavanja prostitucije. Sud također napominje da je u međuvremenu taj okvir dodatno poboljšan (vidi stavak 25. ove presude).

(ii) Podrška pružena podnositeljici zahtjeva

69. Sud napominje da je Vlada ustvrdila da su podnositeljici zahtjeva pružena objašnjenja o nizu prava povezanih s njezinim statusom žrtve trgovine ljudima te da su joj pruženi različiti oblici podrške i pomoći, uključujući prava na savjetovanje, na besplatnu pravnu pomoć i davanje iskaza na suđenju bez prisutnosti počinitelja (vidi stavak 12. ove presude). Podnositeljica zahtjeva osporila je te tvrdnje u općenitom smislu, a da nije posebno istaknula koja su joj točno prava ili oblici podrške bili uskraćeni (vidi stavak 46. ove presude).

70. Sud također napominje da podnositeljica zahtjeva nikada nije prigovorila niti je podnijela pritužbu na postupanje nacionalnih vlasti, uključujući sud pred kojim se vodio kazneni postupak protiv T.M.-a, ili bilo koje druge vlasti, kao ni bilo kakvu pritužbu u vezi s njezinim pravima kao žrtve trgovine ljudima ili u vezi s pružanjem ili nedostatkom pomoći, podrške i bilo kakvog oblika savjetovanja.

71. Tijekom suđenja podnositeljica zahtjeva upoznata je s mogućnošću obraćanja Odjelu za organiziranje i pružanje podrške svjedocima i žrtvama pri Općinskom kaznenom sudu u Z. Podnositeljici su pruženi i kontaktni podaci tog Odjela (vidi stavak 12. ove presude). Nema dokaza da je podnositeljica zahtjeva kontaktirala navedeni Odjel.

72. U tim okolnostima Sud prihvaća da su podnositeljici zahtjeva zaista pružene podrška i pomoć, kako je ustvrdila Vlada. To je u prvom redu uključivalo priznavanje njezinog statusa žrtve trgovine ljudima. S obzirom na

taj status, imala je osigurano savjetovanje Hrvatskog Crvenog križa i besplatnu pravnu pomoć putem programa koji financira i podržava država, a koji provodi jedna nevladina organizacija. Nadalje, odmah po zahtjevu podnositeljice zahtjeva, optuženik je udaljen iz sudnice, a podnositeljica zahtjeva dala je iskaz u njegovoj odsutnosti.

(iii) *Jesu li nacionalne vlasti ispunile svoje postupovne obveze*

73. Sud će sada ispitati jesu li sporni propisi i postupci, a posebno poštivanje mjerodavnih postupovnih pravila od strane domaćih vlasti, kao i način na koji su kaznenopravni mehanizmi primijenjeni u ovom predmetu, bili manjkavi do te mjere da predstavljaju povredu postupovnih obveza tužene države na temelju članka 4. Konvencije (vidi gore citirani predmet *C.N. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 51.).

74. Sud primjećuje da je podnositeljica zahtjeva pred domaćim vlastima navela da ju je T.M. psihički i fizički prisiljavao na prostituciju (vidi stavke 6., 9. i 16. ove presude). To je dovelo do priznavanja od strane nacionalnih vlasti njezinog statusa žrtve trgovine ljudima (vidi stavak 12. ove presude). Te su okolnosti podrazumijevale obvezu države na temelju postupovnog aspekta članka 4. da pravilno istraži navode podnositeljice zahtjeva (vidi gore citirani predmet *Rantsev*, stavak 252., ECHR 2010 i stavke 58. - 60. ove presude).

75. Važno pitanje koje Sud treba preispitati jest može li se i u kojem se opsegu može smatrati da su tijela kaznenog progona prilikom poduzimanja radnji i sudovi prilikom donošenja zaključaka predmet podvrgnuli pažljivoj ocjeni, onako kako to zahtijeva članak 4. Konvencije, kako ne bi bio doveden u pitanje odvrćajući učinak kaznenopravnog sustava i značaj uloge koju on treba imati u sprječavanju povreda prava zaštićenih na temelju članka 4. Konvencije (vidi, *mutatis mutandis*, *Okkali protiv Turske*, br. 52067/99, stavak 66., ECHR 2006-XII (izvadci)).

76. Glede koraka koje su poduzele nacionalne vlasti, Sud priznaje da su policija i tijela kaznenog progona brzo postupali, osobito glede provođenja pretraga u prostorijama T.M.-a, obavljanja obavijesnog razgovora s podnositeljicom zahtjeva i podizanja optužnice protiv T.M.-a.

77. S druge strane, Sud mora napomenuti da su jedini svjedoci s kojima je obavljen obavijesni razgovor tijekom istrage i koji su saslušani na suđenju bili podnositeljica zahtjeva i njezina prijateljica M.I. Iako je točno da M.I. nije u potpunosti potvrdila izjavu podnositeljice zahtjeva, Sud napominje da postoje naznake da je majka M.I., a ne M.I., ona kojoj se podnositeljica zahtjeva obratila za pomoć i s kojom je telefonski razgovarala onog dana kad je pobjegla iz stana koji je dijelila s T.M.-om. Odmah nakon što je pobjegla od T.M.-a, podnositeljica zahtjeva provela je nekoliko mjeseci s M.I. i njezinom majkom. Međutim, istražne vlasti nisu pribavile izjavu majke M.I. Isto tako, nisu obavile obavijesni razgovor s T.R.-om, dečkom M.I., koji je

odveo podnositeljicu zahtjeva iz predmetnog stana te ju je dovezao u stan M.I. i njezine majke.

78. Ti elementi, zajedno s onima navedenim u nastavku, pokazuju da nacionalne vlasti nisu ozbiljno pokušale temeljito istražiti sve relevantne okolnosti i prikupiti sve dostupne dokaze. Nisu učinile daljnje pokušaje da utvrde identitet klijenata podnositeljice zahtjeva ni obave s njima obavijesne razgovore, a osobito s onim klijentom kojem je T.M. prvi put doveo podnositeljicu zahtjeva da mu pruži seksualne usluge. Nisu saslušale ni majku podnositeljice zahtjeva, stanodavca i susjede podnositeljice zahtjeva i T.M.-a, od kojih su svi mogli imati određena relevantna saznanja o pravom odnosu između podnositeljice zahtjeva i T.M.-a, navodnim premlaćivanjima i zaključavanju podnositeljice u stan.

79. Sud primjećuje navode podnositeljice zahtjeva o ekonomskoj ovisnosti o T.M.-u te o različitim oblicima prisile koje je navodno koristio protiv nje kao što su isticanje činjenice da je on bivši policajac koji posjeduje „arsenal oružja“, prijetnje da će nauditi njezinoj obitelji te manipuliranje njome davanjem lažnih obećanja da će joj pronaći „pravi posao“ (vidi stavak 9. ove presude), kao i izjavu M.I. da je podnositeljica zahtjeva bila vrlo potresena i da se bojala T.M.-a koji je nastavio prijetiti podnositeljici zahtjeva putem društvene mreže dok je živjela s M.I. (vidi stavak 10. ove presude). Nema nikakvih naznaka da su nacionalne vlasti ozbiljno pokušale temeljito istražiti te okolnosti koje su bile relevantne za procjenu je li T.M. prisilio podnositeljicu zahtjeva na prostituciju. Čini se da uopće nije uzeta u obzir činjenica da je policija pronašla nekoliko automatskih pušaka tijekom pretrage prostorija T.M.-a (vidi stavak 8. ove presude). Nacionalni sudovi nisu posvetili odgovarajuću pozornost tim elementima te su zaključili da je podnositeljica zahtjeva dobrovoljno pružala seksualne usluge. Nadalje, Sud napominje da prema hrvatskom pravu, Konvenciji Ujedinjenih naroda o suzbijanju trgovanja osobama i iskorištavanja prostitucije drugih i Konvenciji Vijeća Europe o borbi protiv trgovine ljudima, pristanak žrtve nije od značaja (vidi stavke 24. - 25., 27. i 33. ove presude).

80. Sud nadalje napominje da su nacionalni sudovi odbili iskaz podnositeljice zahtjeva kao nepouzdan jer su smatrali da je njezina izjava bila nedosljedna, da je ona bila nesigurna te da je zastajala i oklijevala dok je govorila (vidi stavke 18. i 35. ove presude). Nacionalne vlasti uopće nisu procijenile mogući utjecaj psihološke traume na sposobnost podnositeljice zahtjeva da dosljedno i jasno iznese okolnosti svojeg iskorištavanja. Sud, s obzirom na ranjivost žrtava seksualnih kaznenih djela, prihvaća i da je susret s T.M.-om u sudnici mogao negativno utjecati na podnositeljicu zahtjeva, bez obzira na to što je T.M. naknadno udaljen iz sudnice (vidi stavak 15. ove presude).

(iv) Zaključak

81. Zaključno, Sud smatra da gore navedeni elementi pokazuju da, u konkretnim okolnostima ovog predmeta, nadležne državne vlasti nisu ispunile svoje postupovne obveze na temelju članka 4. Konvencije. Prema tome došlo je do povrede članka 4. Konvencije.

II. PRIMJENA ČLANKA 41. KONVENCIJE

82. Člankom 41. Konvencije predviđeno je sljedeće:

„Ako Sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije i dodatnih protokola, a unutarnje pravo zainteresirane visoke ugovorne stranke omogućava samo djelomičnu odštetu, Sud će, prema potrebi, dodijeliti pravednu naknadu povrijeđenoj stranci.“

A. Naknada štete

83. Podnositeljica zahtjeva potražuje iznos od 20.000 eura (EUR) na ime neimovinske štete.

84. Vlada je ustvrdila da je zahtjev podnositeljice za naknadu neimovinske štete neosnovan, pretjeran i nepotkrijepljen.

85. Imajući u vidu sve okolnosti ovog predmeta, Sud prihvaća da je podnositeljica zahtjeva pretrpjela neimovinsku štetu koja se ne može nadoknaditi samo utvrđivanjem povrede. Sud, odlučujući na pravičnoj osnovi, s obzirom na isključivo postupovnu prirodu utvrđene povrede, podnositeljici zahtjeva dosuđuje iznos od 5.000 EUR na ime neimovinske štete (usporedi gore citirani predmet *C.N. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, stavak 90.).

B. Troškovi i izdaci

86. Podnositeljica zahtjeva također potražuje 4.376,15 EUR za troškove i izdatke nastale pred Sudom.

87. Vlada je tvrdila da je podnositeljicu zahtjeva zastupao odvjetnik kojeg je osigurala nevladina organizacija, a kojeg financira država. Također je tvrdila da je zahtjev podnositeljice za troškove i izdatke nepotkrijepljen i pretjeran.

88. Sud primjećuje da podnositeljica zahtjeva nije opovrgla tvrdnju Vlade da je njezin zastupnik već plaćen iz državnih sredstava. U tim okolnostima Sud odbacuje zahtjev podnositeljice za troškove i izdatke.

C. Zatezna kamata

89. Sud smatra primjerenim da se zatezna kamata temelji na najnižoj kreditnoj stopi Europske središnje banke uvećanoj za tri postotna poena.

IZ TIH RAZLOGA, SUD

1. *Utvrđuje*, odlukom većine, da je zahtjev dopušten;
2. *Presuđuje*, sa šest glasova prema jednom, da je došlo do povrede članka 4. Konvencije u njegovu postupovnom aspektu;
3. *Presuđuje*, sa šest glasova prema jednom,
 - (a) da tužena država treba isplatiti podnositeljici zahtjeva, u roku od tri mjeseca od dana konačnosti presude, na temelju članka 44. stavka 2. Konvencije, 5.000 EUR (pet tisuća eura) uvećano za sve poreze koji bi mogli biti zaračunati, na ime neimovinske štete, koje je potrebno preračunati u hrvatske kune (HRK) prema tečaju važećem na dan isplate;
 - (b) da se od proteka naprijed navedena tri mjeseca do namirenja na prethodno spomenute iznose plaća obična kamata prema stopi koja je jednaka najnižoj kreditnoj stopi Europske središnje banke tijekom razdoblja neplaćanja, uvećanoj za tri postotna poena;
4. *Odbija*, jednoglasno, preostali dio zahtjeva podnositeljice zahtjeva za pravednom naknadom.

Sastavljeno na engleskome jeziku i otpravljeno u pisanom obliku dana 19. srpnja 2018. u skladu s pravilom 77. stavcima 2. i 3. Poslovnika Suda.

Abel Campos
Tajnik

Linus-Alexandre Sicilianos
Predsjednik

U skladu s člankom 45. stavkom 2. Konvencije i pravilom 74. stavkom 2. Poslovnika Suda, ovoj se presudi dodaje izdvojeno mišljenje sutkinje Koskelo.

L.A.S.
A.C.

SUPROTSTAVLJENO MIŠLJENJE SUTKINJE KOSKELO

1. Žalim što se ne mogu složiti s većinom u ovom predmetu ni u pogledu dopuštenosti ni u pogledu osnovanosti zahtjeva.

A. Dopuštenost

2. Glasovala sam protiv proglašenja zahtjeva dopuštenim. Suprotan zaključak koji je usvojila većina po mojem je mišljenju pogrešan u svjetlu prigovora koji je podnesen Sudu. Smatram da je većina ispitala predmet na temelju činjenica koje podnositeljica zahtjeva nije iznijela i na koje se nije pozvala u svojem prigovoru pred Sudom. Pri tome je većina prešla opseg predmeta pred Sudom i prekoračila granice svoje nadležnosti.

3. Na početku podsjećam da se, kao što je Veliko vijeće Suda nedavno istaknulo, prigovor karakterizira i ograničava činjenicama navedenim u okviru istoga. Konvencija ne dopušta Sudu da iskorištava činjenice koje podnositelj zahtjeva nije naveo ni da ispituje usklađenost tih činjenica s Konvencijom. Od temeljne je važnosti da opseg predmeta ostane ograničen činjenicama kako ih je iznio podnositelj zahtjeva jer, ako bi Sud temeljio svoju odluku na činjenicama koje nisu obuhvaćene prigovorom, presuđivao bi izvan opsega predmeta te bi prekoračio svoju nadležnost odlučujući o pitanjima koja mu nisu „podnesena“, u smislu članka 32. Konvencije (vidi *Radomilja i drugi protiv Hrvatske* [VV], br. 37685/10, stavci 108., 113., 121., 123. i 126., 20. ožujka 2018.).

4. U ovome predmetu prigovor podnositeljice zahtjeva (čiji je prijevod iznimno stavljen na raspolaganje) podnesen je na temelju članaka 3., 6. i 8. (ali ne i članka 4.). Njegova činjenična osnova jest da T.M., kojeg je podnositeljica zahtjeva optužila da ju je navodno prisilio na prostituciju, nije bio osuđen pred domaćim sudovima iako su ti sudovi utvrdili da su dokazana bitna obilježja blažeg oblika navodnog kaznenog djela, odnosno podvođenja (koje ne uključuje uporabu sile). Prema utvrđenoj sudskoj praksi, Konvencija ne jamči pravo na ishođenje osuđujuće presude protiv bilo koje osobe (vidi *Javor i drugi protiv Mađarske* (odluka), br. 11440/02, 25. kolovoza 2005.). To se stajalište odnosi na prigovore podnositeljice zahtjeva na temelju članaka 3. i 6., kao i na njezin prigovor da je oslobađajuća presuda protiv T.M.-a dovela do povrede njenog privatnog života u smislu njezina tjelesnog integriteta.

5. Osim gore navedenih prigovora, podnositeljica zahtjeva samo je iznijela svoje prigovore navodeći da:

„država mora poduzeti odgovarajuće radnje kako bi kaznila one koji nezakonito postupaju. Stoga, kada osoba podnese kaznenu prijavu, država ima ‘postupovnu’ obvezu istražiti predmet, kazneno goniti počinitelje nakon istrage i, u slučaju da ih proglati krivim, kazniti ih u skladu sa zakonom“.

Takve izjave nisu ništa osim apstraktnog upućivanja na pravne obveze država na temelju postupovnog aspekta članka 3.

6. Kao što je Sud ranije presudio, nije dovoljno da se podnositelj zahtjeva pozove na konvencijsko pravo na apstraktan način. Prigovor se sastoji od dva elementa: činjeničnih navoda i pravnih argumenata. Podnositelj zahtjeva dužan je ne samo pozvati se na neku pravnu normu već i navesti činjeničnu osnovu prigovora i prirodu navodne povrede (vidi *Allan protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odluka), br. 48539/99, 28 kolovoza 2001.).

7. Stoga, prigovor podnositelja zahtjeva mora sadržavati činjenične parametre koji su potrebni Sudu da definira pitanje koje treba ispitati. To je od temeljne važnosti zato što Sud ne može djelovati na vlastitu inicijativu, ali i zato što je potrebno osigurati kontradiktornost postupka pred Sudom. Potonje je propisano člankom 38. Konvencije, prema kojem Sud mora ispitati predmet „zajedno s“ predstavnicima stranaka i prema Poslovniku Suda (vidi, posebice, pravilo 54. stavak 2. (b)). Tužena Vlada mora biti u mogućnosti saznati, na temelju prigovora podnositelja zahtjeva, koja bi pitanja Sud mogao ispitivati.

8. U ovome predmetu, većina je ispitivala i presuđivala o pitanjima na koja podnositeljica zahtjeva uopće nije uputila u svojem zahtjevu te čak ni u svojim naknadnim očitovanjima Sudu. Konkretno, podnositeljica zahtjeva nije iznijela nikakve prigovore u vezi s propustima u istrazi niti je ukazala na bilo kakve nedostatke u prikupljanju dokaza od strane domaćih vlasti, a nije ukazala ni na propuste u pogledu mogućih dodatnih svjedoka. Slijedom toga, tužena Vlada nije imala priliku očitovati se o elementima na koje se većina pozvala kao na osnovu za zaključak da je došlo do povrede postupovnih obveza na temelju članka 4.

9. Iako priznajem da je podnositeljica zahtjeva u ranjivom položaju, imala je pomoć profesionalnog odvjetnika u cijelom domaćem postupku, kao i pred ovim Sudom. Ne vidim nikakvo opravdanje da Sud zanemari osnovna načela postupka. Smatram da Sud nije nadležan ispitati pitanja kojima podnositeljica zahtjeva nije prigovorila, i nema razloga da se u ovom predmetu dopusti iznimka od te temeljne norme.

10. Nepridržavanje ograničenja nadležnosti Suda određenog sadržajem prigovora ozbiljno je jer se time iskrivljuje uloga Suda i narušava se kontradiktornost postupka koja je bitna za autoritet i legitimnost tijela ovlaštenog za donošenje obvezujućih presuda. Jednako postupanje prema podnositeljima zahtjeva koji se obraćaju Sudu također se zanemaruje ako Sud ne postupa dosljedno u tom pogledu. Podnositelji zahtjeva dužni su prihvatiti činjenicu da Sud neće ići izvan ispitivanja prigovora koji su zapravo podnijeli te bi se to trebalo odnositi na sve njih.

B. Osnovanost

11. U pogledu osnovanosti predmeta, svoje suprotno mišljenje temeljim na dvjema osnovama. Prvo, protivim se načinu na koji većina koristi ovaj predmet kao prigodu za širenje opsega primjene članka 4. Drugo, protivim se načinu na koji većina, na vlastitu inicijativu, na sebe preuzima ulogu neposrednog ili „prvostupanjskog“ ispitivača kvalitete vođenja domaćeg kaznenog postupka.

12. Na početku napominjem da je na domaćoj razini podnositeljica zahtjeva podnijela kaznenu prijavu navodeći da je bila prisiljena na prostituciju. Međutim, pravomoćnim odlukama domaćih sudova utvrđeno je da element prisile nije dokazan. U svom zahtjevu, podnositeljica se pozvala na članak 3.

13. Stoga podsjećam da je Sud ranije presudio da je prostitucija nespojiva s člankom 3. Konvencije kada je prisilna (vidi *V.T. protiv Francuske*, br. 37194/02, stavak 25., 11. rujna 2007.). Istodobno, Sud je priznao da ne postoji konsenzus među državama članicama Vijeća Europe u pogledu drugih oblika prostitucije te stoga nije zauzeo nikakvo stajalište o tome je li prostitucija kao takva nespojiva s člankom 3. (ibid., stavak 24.).

14. U ovom predmetu većina je odlučila razmatrati predmet na temelju članka 4. Konvencije. Razlog za to nije ni očigledan ni objašnjen, ali može se povezati s činjenicom da u pravomoćnoj presudi domaćeg suda nije utvrđena prisila, kao i s težnjom da se uvede promjena u sudsku praksu novim tumačenjem potonje odredbe.

(i) Opseg članka 4.

15. U predmetu *Rantsev protiv Cipra i Rusije* (citiranom u stavku 51. ove presude), Sud je presudio da trgovanje ljudima, u smislu članka 3. točke (a) Protokola iz Palerma i članka 4. točke (a) Konvencije o borbi protiv trgovine ljudima, ulazi u opseg članka 4. Konvencije (vidi *Rantsev*, stavak 282.). Tekst citiran u kurzivu značajan je jer povezuje opseg članka 4. s definicijom trgovanja ljudima kako je navedena u spomenutim odredbama (citiranim u stavicima 31. i 33. ove presude) te u skladu s tim ograničava taj opseg.

16. Važno je napomenuti da se definicija trgovanja ljudima u navedenim instrumentima sastoji od tri kumulativna elementa koji svi moraju biti prisutni, a to su „djelovanje“, „sredstvo“ i „svrha“¹. „Djelovanje“ uključuje „vrbovanje, prijevoz, premještanje, skrivanje ili prihvatanje osoba“. „Sredstvo“ uključuje „prijetnju ili uporabu sile ili drugih oblika prinude, otmice, prijevare, zlorabe ovlasti ili položaja bespomoćnosti ili davanje ili primanje plaćanja ili sredstava da bi se postigla privola osobe koja ima kontrolu nad

1. Vidi Izvješće s objašnjenjima o Konvenciji Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima, stavci 74. - 76.

drugom osobom, u svrhu izrabljivanja“. Naposljetku, svrha uključuje „iskorištavanje“. Potonje nije definirano, ali „u najmanju ruku, uključuje iskorištavanje prostitucije drugih osoba ili druge oblike seksualnog iskorištavanja, prisilni rad ili pružanje usluga, ropstvo ili ropstvu slične odnose, služenje ili odstranjivanje tjelesnih organa“.

17. Tri su stavke osobito bitne. Prvo, u gore navedenim instrumentima na koje se poziva u predmetu *Rantsev*, pojmovi „iskorištavanje prostitucije drugih“ i „drugi oblici seksualnog iskorištavanja“ relevantni su samo kao dijelovi elementa „svrhe“ definicije trgovanja ljudima. Drugo, izrazi „iskorištavanje prostitucije drugih“ i „drugi oblici seksualnog iskorištavanja“ nisu definirani u tim instrumentima. Namjerno nisu definirani kako se tim instrumentima ne bi dovodio u pitanje način na koji države stranke rješavaju pitanje prostitucije u domaćem pravu². Treće, iako je točno da prema članku 4. točki (b) Konvencije o borbi protiv trgovine ljudima pristanak žrtve nije od značaja, ta činjenica ne umanjuje element „sredstva“ u definiciji trgovanja ljudima. Naprotiv, u toj je odredbi navedeno da je „pristanak žrtve „trgovanja ljudima“ na planirano iskorištavanje prostitucije drugih ili druge oblike iskorištavanja ... nevažan u slučajevima u kojima je primijenjeno bilo koje od navedenih sredstava“. Drugim riječima, pristanak žrtve nije valjana obrana i ne može imati učinak oslobađanja počinitelja kada se utvrdi da je prisutan element „sredstva“ (vidi stavak 79. ove presude, u kojem se čini da je većina pomiješala ta pitanja; u ovome predmetu, domaći sudovi nisu pronašli dovoljno dokaza za utvrđivanje da je podnositeljica zahtjeva bila prisiljena na prostituciju, tako da se pitanje pristanka – u smislu da pristanak ne može predstavljati valjanu obranu – nije moglo ni otvoriti).

18. Dok je u predmetu *Rantsev* Sud vodio računa o tome da poveže svoje tumačenje opsega članka 4. izričito i isključivo s pojmom trgovanja ljudima kako je definirano Protokolom iz Palerma i Konvencijom o borbi protiv trgovine ljudima, većina u ovom predmetu značajno prelazi granice tog stajališta presuđujući da i trgovanje ljudima i iskorištavanje prostitucije ulaze u opseg članka 4. (vidi stavak 54. ove presude). Kao što je gore objašnjeno, nije svrha ni Protokola iz Palerma ni Konvencije o borbi protiv trgovine ljudima zabraniti „iskorištavanje prostitucije“ kao zasebnu pojavu koja se razlikuje od njegove uloge elementa komponente „svrhe“ trgovine ljudima niti je ono u tim instrumentima definirano. Smatrajući sada da je „iskorištavanje prostitucije“ – bez obzira na to što se pod tim podrazumijeva – obuhvaćeno zabranom sadržanom u članku 4., većina uvodi proširenje opsega tog članka koje je i značajno i nejasno. Potonji je aspekt osobito problematičan u svjetlu zahtjeva da se takvo iskorištavanje okvalificira kao kazneno djelo (vidi stavak 63. ove presude) što, u nedostatku bilo kakvog daljnjeg definiranja, mora izazvati zabrinutost u pogledu članka 7. Konvencije.

2. Vidi stavak 88. gore navedenog Izvješća s objašnjenjima.

19. Poznato je da ne postoji jedinstveno shvaćanje glede toga što bi se trebalo okvalificirati kao „iskorištavanje prostitucije“ ili „seksualno iskorištavanje“. Dok neki smatraju da prostitucija uvijek uključuje iskorištavanje, drugi ne dijele takvo stajalište, a razlike u mišljenju nisu nužno rodno uvjetovane. Isto tako, razlikuju se i politički pristupi usvojeni u državama članicama Vijeća Europe, kao što je prepoznato u gore navedenoj Konvenciji o borbi protiv trgovine ljudima, a također i u sudskoj praksi Suda (vidi gore citirani predmet *V.T. protiv Francuske*, stavak 24.).

20. Zanimljivo je da većina upućuje na članak 1. stare Konvencije UN-a o suzbijanju trgovanja osobama i iskorištavanja prostitucije drugih iz 1951. godine, koja zaista propisuje općenitije formuliranu obvezu da se kazni „svaka osoba koja, kako bi zadovoljila strasti drugog ... iskoristi prostituciju druge osobe“ (vidi stavke 27. i 54. ove presude). Međutim, važno je napomenuti da je vrlo velik broj država članica Vijeća Europe koje nisu ratificirale tu Konvenciju (osim ako ne griješim, 26 od 47 država članica stranke su te Konvencije), dok su sve one ratificirale noviju i manje sveobuhvatno formuliranu Konvenciju o borbi protiv trgovine ljudima (na koju se upućuje u predmetu *Rantsev*).

21. Također je neobično što se nov i značajan razvoj u opsegu članka 4. uvodi bez ikakve stvarne analize, bez odgovarajuće rasprave ili objašnjenja te bez jasnoće ili otvorenosti. Naprotiv, naknadnim izlaganjem općih načela to se pitanje zamagljuje citatima iz sudske prakse koji se odnose na trgovinu ljudima (vidi stavke 58. i 60.). Također bi bilo problematično sugerirati da je početno prepoznavanje osobe kao žrtve trgovine ljudima, u svrhu ispunjavanja uvjeta za različite mjere podrške, samo po sebi dovoljno za primjenu članka 4. bez obzira na daljnji razvoj u tijeku predmeta (vidi stavak 52. ove presude).

22. Nadalje, u pitanjima koja je Sud uputio strankama da podnesu svoja očitovanja, jedino upućivanje u odnosu na pitanja na temelju članka 4. bilo je upućivanje na predmet *Rantsev* (stavci 283. - 89.). Ništa strankama nije ukazivalo na to da se trebaju baviti mogućim daljnjim proširenjem opsega tog članka. Stoga nije bilo razloga da stranke ili bilo koje druge interesne skupine predvide da će se članak 4. ovdje odvojiti od kriterija kojima se definira trgovina ljudima (o kojima postoji konsenzus među državama članicama) i proširiti kako bi obuhvaćao situacije bez elemenata prisile, prijevare ili zlostavljanja koji su potrebni u kontekstu trgovine ljudima. Posebice, države ugovornice na koje se to pitanje prvenstveno odnosi, tj. one čija je trenutna zakonodavna politika glede regulacije prostitucije drugačija od one tužene države (potonja politika podrazumijeva da su prostitucija i kupovanje seksualnih usluga ilegalni, vidi stavak 65. ove presude) bit će potpuno zatečene, a neće imati ni mogućnost zatražiti da se predmet uputi Velikom vijeću Suda s obzirom na to da to pravo imaju samo stranke u postupku. Čini se da transparentnost i pravna sigurnost nemaju mnogo utjecaja na primijenjeni pristup.

23. Istaknula bih da gore navedena kritika nije povezana s konkretnom biti stvari ovog predmeta ili s bilo kakvim osobnim stavovima u tom pogledu. Naprotiv, riječ je o općenitoj zabrinutosti zbog takvog načina sudske aktivnosti, koji smatram izrazito problematičnim.

(ii) Pitanje poštivanja postupovnih obveza

24. Dobro je utvrđeno da države imaju pozitivnu obvezu sadržanu i u članku 3. i u članku 4. Konvencije propisati kaznenopravne odredbe kojima se učinkovito kažnjavaju teška djela koja su zabranjena tim odredbama, čak i ako ih nisu počinili predstavnici države već privatne osobe, te ih primjenjivati u praksi kroz učinkovitu istragu i kazneni progon (vidi *M.C. protiv Bugarske*, br. 39272/98, stavak 153., ECHR 2003-XII, i *L.E. protiv Grčke*, br. 71545/12, stavci 65. i 68., 21. siječnja 2016.). U pogledu takvih teških djela, pozitivna obveza države da zaštiti tjelesni integritet osobe može se proširiti i na pitanja koja se odnose na učinkovitost kaznene istrage (vidi, primjerice, *Y. protiv Slovenije*, no. 41107/10, 28. svibnja 2015.) i na mogućnost dobivanja odštete i zadovoljštine (vidi *C.A.S. i C.S. protiv Rumunjske*, br. 26692/05, 20. ožujka 2012.).

25. Glede pretpostavki Konvencije koje se odnose na učinkovitost istrage, Sud je ranije presudio da bi ona u načelu trebala moći dovesti do utvrđivanja činjenica predmeta te utvrđivanja identiteta i kažnjavanja odgovornih osoba. To nije obveza koja se odnosi na rezultat, već na sredstva. Vlasti moraju poduzeti razumne korake kako bi osigurale dokaze koji se odnose na incident, kao što su svjedočenja svjedoka i forenzički dokazi, a pretpostavka brzine i razumne žurnosti podrazumijeva se u tom kontekstu (vidi, primjerice, gore citirani predmet *Y. protiv Slovenije*, stavak 96., s daljnjim referencama). Žurnost odgovora vlasti na prigovore važan je čimbenik (vidi *Labita protiv Italije* [VV], br. 26772/95, stavci 133. i dalje, ECHR 2000-IV). U presudama Suda u obzir su se uzimala pitanja kao što su otvaranje istraga, odugovlačenje u identificiranju svjedoka ili uzimanju izjava (vidi *Mătășaru i Savițchi protiv Moldavije*, br. 38281/08, stavci 88. i 93., 2. studenoga 2010.), duljina vremena potrebnog za početnu istragu (vidi *Indelicato protiv Italije*, br. 31143/96, stavak 37., 18. listopada 2001.) i neopravdano produljenje kaznenog postupka koje dovodi do nastupa zastare (vidi *Angelova i Iliev protiv Bugarske*, br. 55523/00, stavci 101. - 03., 26. srpnja 2007.). Štoviše, bez obzira na svoju supsidijarnu ulogu u ocjenjivanju dokaza, Sud je ranije presudio da, ako se iznesu navodi na temelju članka 3. Konvencije, Sud mora provesti posebno temeljitu provjeru, čak i ako su već provedeni određeni domaći postupci i istrage (vidi *Cobzaru protiv Rumunjske*, br. 48254/99, stavak 65., 26. srpnja 2007.).

26. U ovom predmetu, podnositeljica zahtjeva podnijela je kaznenu prijavu protiv T.M.-a navodeći da ju je prisiljavao na prostituciju. Provedena je istraga koja je dovela do podizanja optužbe protiv T.M.-a zbog

prisiljavanja druge osobe na prostituciju. Podnositeljica zahtjeva odlučila je da neće sudjelovati u postupku kao oštećenica te nije iskoristila potrebna postupovna prava iako se pojavila kao svjedokinja. Raspravni sud oslobodio je T.M.-a zbog nedostatka dokaza. Državno odvjetništvo je podnijelo žalbu, ali je žalbeni sud potvrdio oslobađajuću presudu.

27. U takvim okolnostima, Sud bi trebao imati čvrstu osnovu za zaključak da tužena država nije ispunila svoje dužnosti istrage i provođenja mjerodavnih kaznenopravnih odredbi. U ovome predmetu, smatram da Sud iz više razloga nema dovoljno osnovu za takav zaključak.

28. Prvo, podnositeljica zahtjeva nije podnijela nikakve posebne prigovore vezane uz istragu. Na domaćoj razini podnositeljica zahtjeva, kojoj je pružena besplatna pravna pomoć (vidi stavak 72. ove presude), suzdržala se od sudjelovanja u kaznenom postupku kao oštećenica, čime bi imala pravo upozoravati na činjenice i predlagati dokaze (vidi stavak 26. ove presude). Čini se da ni podnositeljica zahtjeva ni njezin pravni zastupnik nisu izrazili nikakvu zabrinutost niti su pokušali riješiti bilo kakve nedostatake u identificiranju mogućih svjedoka..

29. Drugo, i još važnije, ni prigovor podnositeljice zahtjeva ni njezino očitovanje pred ovim Sudom ne sadrže nikakve navode u vezi s propustom u identificiranju ili pribavljanju iskaza svjedoka osim onih koji su stvarno bili saslušani u domaćem postupku. (Kao što je gore navedeno, ovaj aspekt predmeta stoga uopće nije trebao biti dopušten za ispitivanje od strane Suda.) Prema tome, Sud nije primio podneske nijedne stranke koji bi pružili osnovu za razmatranje pitanja je li došlo do neopravdanih propusta u istrazi ili uzimanju iskaza potencijalnih svjedoka.

30. Treće, kao rezultat gore navedenog, Sud je u ovome predmetu razmatrao spis predmeta, na vlastitu inicijativu i bez napomena stranaka, kako bi identificirao osobe koje su mogle ili trebale biti uključene kao svjedoci u domaćoj istrazi. Budući da nikakvi nedostaci u tom pogledu nisu bili navedeni ni naznačeni na domaćoj razini ili pred ovim Sudom, niti su se na bilo koji drugi način rješavali na bilo kojoj razini, većina je ovdje preuzela ulogu neposrednog ispitivača i prvostupanjskog arbitra o pitanju kvalitete domaće kaznene istrage.

31. Ipak, Sud nema nikakvih izravnih, ili u ovim okolnostima čak ni neizravnih, informacija o razlozima za korake koji su poduzeti, ili nisu poduzeti ili koje se nije ni nastojalo poduzeti tijekom određene istrage. Između ostalog, jedno moguće objašnjenje jest činjenica da je podnositeljica zahtjeva podnijela svoju kaznenu prijavu tek godinu dana nakon događaja kojima je prigovorila, te činjenica da bi vjerojatno bilo poteškoća u utvrđivanju identiteta i pribavljanju iskaza od klijenata podnositeljice zahtjeva jer je i kupovanje seksualnih usluga samo po sebi kriminalizirano prema domaćem pravu. Sud se, neizbježno, nalazi na vrlo osjetljivom i opasnom terenu ako se upušta u onu vrstu aktivnosti koju je većina poduzela u ovome predmetu – potpuno samostalno, bez ikakvog doprinosa stranaka.

Obično bi Sud trebao preispitati način na koji su se pitanja koja su mu upućena u prigovoru rješavala, procijenila i obrađivala na domaćoj razini, a to bi trebao činiti na temelju konkretno iznesenih navoda i podnesenih tvrdnji stranaka pred Sudom. U ovom predmetu, većina djeluje izvan tog uobičajenog scenarija te bez potrebne kontradiktornosti.

32. Četvrto, domaći spis predmeta dostupan je samo na nacionalnom jeziku. U predmetu kao što je ovaj, većina sudaca u sastavu vijeća nije, iz jezičnih razloga, u mogućnosti ispitati spis predmeta samostalno ili stvoriti neovisno mišljenje o elementima u njemu. U sadašnjoj situaciji, u kojoj Sud ne djeluje u okviru uobičajenog scenarija, kako je gore naveden, već na vlastitu inicijativu, bez prethodnih domaćih ocjena ili doprinosa stranaka, provodi neposrednu provjeru domaće kaznene istrage, nedostatak neovisnog pristupa elementima koji se ispituju prilično je problematičan sa stajališta pretpostavki koje su svojstvene pravosudnoj ulozi. Sve što mogu znati o domaćem spisu predmeta jest ono što je uključeno u presudu. Previše je neuvjerljivo, barem prema mojim standardima, utvrditi na toj osnovi predstavlja li neuključivanje određenih osoba kao svjedoka nepoštivanje postupovnih obveza države ili utvrditi da „vlasti nisu ozbiljno pokušale temeljito istražiti sve relevantne okolnosti i prikupiti sve dostupne dokaze“ (vidi stavke 78. i 79.). Ako nije bilo ozbiljnog pokušaja istraživanja predmeta i ako nisu saslušani relevantni svjedoci, treba se zapitati zašto podnositeljica zahtjeva, putem svojeg pravnog zastupnika, nije podnijela nikakav prigovor temeljen na takvim činjeničnim navodima bilo pred domaćim sudovima bilo pred ovim Sudom.

33. Vraćajući se ocjeni dokaza pred domaćim sudovima, u tom pogledu smatram da se većina upušta u vrlo problematičan način postupanja kao sud četvrte instance. Utvrđeno je da je iskaz podnositeljice zahtjeva „odbijen“ kao nepouzdan, a da „vlasti uopće nisu procijenile mogući utjecaj psihološke traume na sposobnost podnositeljice zahtjeva da dosljedno i jasno iznese okolnosti svojeg iskorištavanja“ (vidi stavak 80. ove presude). Takva izjava podrazumijeva da većina smatra „njezino iskorištavanje“ činjenicom, dok je svrha suđenja bila utvrditi je li, u skladu s optužbom, T.M. zaista prisilio podnositeljicu zahtjeva na prostituciju, a domaći su sudovi na temelju dokaza zaključili da to nije bio slučaj.

34. Većina nadalje ukazuje na to da, domaći sudovi pri ocjeni dokaza koji su im izneseni, nisu uzeli u obzir situaciju podnositeljice zahtjeva kao ni mogući utjecaj te situacije na njezino ponašanje prilikom davanja iskaza. Zaista ne znam kako i na kojoj osnovi većina može ocijeniti te zaključiti da domaći sud nije ocijenio te aspekte svjedočenja podnositeljice zahtjeva. Domaći kazneni sudovi često su pozvani da izvode i ocjenjuju iskaze koje daju osobe koje su ranjive i potresene. Ovaj Sud nije saslušao niti jedan od domaćih iskaza, a nema ni pristup zapisnicima svjedočenja na domaćem suđenju niti je upućen u vijećanja u kojima je provedena ocjena dokaza. Ipak, većina smatra da je u položaju da utvrdi da domaći sudovi nisu uzeli u obzir

„mogući utjecaj psihološke traume na sposobnost podnositeljice zahtjeva da dosljedno i jasno iznese“ te događaje. Ne vidim nikakvu čvrstu osnovu za takav zaključak.

35. Konačno, većina „prihvaća“ da je prvotna prisutnost T.M.-a u sudnici mogla negativno utjecati na podnositeljicu zahtjeva iako on nije bio prisutan kada je podnositeljica zahtjeva davala svoj iskaz. Ipak, optuženik obično ima pravo biti prisutan na svojem suđenju te se domaći sudovi ne mogu kritizirati što je to na početku bilo dopušteno. Zapisnik pokazuje da je T.M. bio udaljen iz sudnice „odmah po zahtjevu podnositeljice zahtjeva“ (vidi stavak 72. ove presude). Također je utvrđeno da je prije suđenja podnositeljici zahtjeva službeno priznat status žrtve (navodne) trgovine ljudima te su joj pruženi psihosocijalna podrška, savjetovanje i besplatna pravna pomoć (vidi stavak 12. ove presude).

36. Također bih napomenula da, iako većina opsežno citira izjave dane prije suđenja (vidi stavke 9. - 10. ove presude), domaći su sudovi (sukladno zahtjevima Konvencije) bili pozvani presuđivati u predmetu na temelju dokaza izvedenih na suđenju, a ne na temelju zapisnika obavijesnih razgovora obavljenih prije suđenja.

37. Moj zaključak, u svjetlu gore navedenog, jest da ne vidim dovoljno čvrstu osnovu da Sud donese takve zaključke u kojima većina smatra da je došlo do propusta vlasti tužene države u poštivanju postupovnih obveza kojima podliježu.

38. I na kraju, kao pravno pitanje, ponovila bih da se, prema mojem mišljenju, izjava većine na kraju stavka 79. ove presude temelji na pogrešnom shvaćanju norme prema kojoj pristanak žrtve nije od značaja. Kao što je navedeno u stavku 17. ove presude, ta norma podrazumijeva da u slučaju utvrđivanja prisile ili drugog oblika elementa „sredstva“ trgovine ljudima, pristanak žrtve ne može predstavljati valjanu obranu u svrhu oslobađanja počinitelja. To se pitanje ne otvara kada nije utvrđena prisila. Dakle, u kontekstu ovog predmeta, izjava na kraju stavka 79. je bespredmetna.

C. Zaključna primjedba

39. Izložila sam razloge za svoje suprotno mišljenje u odnosu na pristup većine glede dopuštenosti i osnovanosti ovog predmeta. Ukratko, prema mojem mišljenju, Sud ne bi trebao djelovati na ovakav način niti je ovaj način primjeren za njegovo djelovanje.

© 2018 Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava

Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava provjerio je točnost prijevoda, te proveo lekturu i pravnu redakтуру istoga.